

Rodičovství uživatelů pervitinu v kontextu výchovy v jejich vlastním dětství

Bc. Kateřina Ptáčková, DiS.

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Kateřina Ptáčková, DiS.
Osobní číslo: H21313
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Rodičovství uživatelé pervitinu v kontextu výchovy v jejich vlastním dětství

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti výchovy, rodičovství a vybraných charakteristik uživatelé pervitinu.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou hloubkového rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
KALINA, Kamil, 2008. Základy klinické adiktologie. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.
KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 8073150042.
MATOUŠEK Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-x.
NEŠPOR, Karel, 2018. Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1357-4.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Hana Včelařová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **10. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **21. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 22. 3. 2023

.....

Univerzita Tomáše Bati
Fakulta humanitních studií

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje problematice drogové závislosti v souvislosti s rodičovstvím. Pojednává o pohledu žen závislých na metamfetaminu na výchovu svých dětí v kontextu výchovy, kterou v dětství prožily. Práce je rozdělena na dvě části. Na teoretickou a praktickou. Teoretická část vymezuje pojmy jako závislost, psychostimulancia, rodičovství, rodina a výchova. Dále se zaměřuje na ženskou závislost, její specifika, rizikové faktory, rodičovskou roli, výchovné styly vhodné i nevhodné. Druhá, praktická část je analýzou rozhovorů s klientkami Terénních programů ve Zlíně Společnosti Podané ruce o.p.s. Reflektuje pohled matek závislých na pervitinu na výchovu dětí v souvislosti s vlastním dětstvím. Cílem práce je zmapovat osobní zkušenost matek, které dlouhodobě užívají pervitin s výchovou dětí.

Klíčová slova: závislost, pervitin, rodičovství, výchova, rodina, dětství

ABSTRACT

The thesis deals with the issue of drug addiction in the context of parenthood. It discusses the perspective of mothers addicted to methamphetamine on the upbringing of their children in the context of the upbringing they experienced in childhood. The thesis is divided into two parts. A theoretical and a practical part. The theoretical part defines concepts such as addiction, psychostimulants, parenting, family and upbringing. It also focuses on female addiction, its specifics, risk factors, parenting role, appropriate and inappropriate parenting styles. The second, practical part is an analysis of interviews with clients of the Podané ruce o.p.s. field programmes in Zlín. The aim of the thesis is to map the personal experience of mothers who use methamphetamine for a long time with raising their children.

Keywords: addiction, meth, parenting, upbringing, family, childhood

Děkuji paní PhDr. Haně Včelařové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení při zpracování diplomové práce. Dále děkuji informantkám za jejich vstřícnost, otevřenost a poskytnutí cenných informací pro výzkum.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DROGOVÁ PROBLEMATIKA.....	11
1.1 PSYCHOSTIMULANCIA	11
1.2 ZÁVISLOST	15
1.3 ZÁVISLOST A RODINA	19
2 RODIČOVSTVÍ	23
2.1 RODIČOVSKÁ ROLE.....	23
2.2 VLIV UŽÍVÁNÍ DROG NA RODIČOVSKOU ROLI.....	24
3 RODINA.....	27
3.1 RODINA Z POHLEDU RŮZNÝCH AUTORŮ	27
3.2 RODINA Z HLEDISKA NAPLŇOVÁNÍ FUNKČNOSTI	29
4 VÝCHOVA	33
4.1 VÝCHOVNÉ STYLY.....	35
4.2 NEVHODNÉ VÝCHOVNÉ STYLY	38
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
5 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	41
5.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	41
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
5.3 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU	44
5.4 POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR JAKO METODA SBĚRU DAT	45
6 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	48
6.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	48
6.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	60
6.3 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ A ZAKOTVENÁ TEORIE.....	63
7 SHRNUÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	66
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Užívání návykových látek představuje problém, který se týká všech států světa. Jeho uchopení není snadné a dá se na něj nahlížet z mnoha úhlů pohledu. My se v naší práci zabýváme náročnou problematikou s citlivým obsahem, kterou je fakt že v určité fázi života i drogové uživatelky přivádí na svět děti. Ty pak dále vychovávají v prostředí, jež není k výchově dětí vždy nejvhodnější, často mezi lidmi, jejichž výchovné vlivy bývají problematické. Jakým způsobem děti vychovávají, do značné míry určuje způsob, jakým byly vychovávány ony samy. V případě závislosti na pervitinu bývá sociální zázemí pro matku s dítětem nestabilní, nevyhovující a jejich závislost mnohdy znesnadňuje se o dítě postarat dostatečně kvalitně.

Diplomová práce se věnuje zkoumání pohledu matek závislých na pervitinu na výchovu svých dětí v kontextu k jejich vlastní výchově, kterou v dětství prožily. Hlavním cílem práce bude zmapovat zkušenost žen závislých na pervitinu s výchovou dětí. Zajímá nás, jakým způsobem byly tyto ženy ve svém dětství vychovávány, jak na své dětství vzpomínají, jaké měly vztahy s rodiči a výchovně působícími osobami. A dále se chceme podívat, jak vnímají své mateřství, jaká je jejich role matky, jaké jsou jejich pocity, myšlenky, výchovné způsoby. Práce bude rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

V teoretické části vydefinujeme základní pojmy. Zabýváme se drogovou problematikou a s ní spojenou závislostí, definujeme si pojmy jako rodičovství, rodina a výchova.

V praktické části práce se budeme zabývat analýzou rozhovoru tří žen uživatelék pervitinu a matek malých dětí. Pro práci použijeme kvalitativní výzkumnou strategii. A použitým výzkumným nástrojem bude technika kvalitativního dotazování.

Získané poznatky z výzkumu mohou přispět k hlubšímu porozumění situaci, ve které se drogově závislé matky nacházejí. Pokusíme se nahlédnout do jejich života a myšlenek.

Hodnota získaných poznatků výzkumu spočívá zejména v subjektivním sdělení pohledů na situaci prostřednictvím těch, které tuto situaci přímo žijí. Teoretická východiska tak můžeme obohatit o praktické zkušenosti. Tako kombinace by pak mohla přispět k praxi sociálních pedagogů či sociálních pracovníků, kteří se této cílové skupině profesně věnují.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DROGOVÁ PROBLEMATIKA

V první části se budeme věnovat vzhledu do drogové problematiky, díky němuž se můžeme lépe zorientovat v tom, jak působí droga, kterou užívají ženy, jimž se v práci věnujeme, na lidské tělo a psychiku. Užívání drog patří k lidskému druhu odnepaměti. Každá společnost má tu svou typickou drogu a každá společnost s ní umí jinak nakládat. Bylo by naivní myslet si, že se dají drogy vymýtít a bylo by pokrytecké fakt, že tady drogy existují a k lidské společnosti patří, přehlížet. Užívání drog znamená riziko pro celou společnost. Od změn základních životních hodnot, oslabení vůle, narušování mezilidských vztahů, rozpad rodin, ohrožování veřejného zdraví i bezpečnosti, až po ničení lidských životů. Poškozuje zdraví a kvalitu života nejen u uživatelů a jejich blízkých, ale má také negativní zdravotní, sociální, ekonomické a bezpečnostní důsledky na vývoj celé společnosti. (Radimecký, 2003)

1.1 Psychostimulancia

V první podkapitole se zabýváme psychostimulancii, do kterých metamfetamin neboli pervitin spadá. V práci zkoumáme pohled žen dlouhodobě užívajících metamfetamin, proto je pro nás důležité zařadit si ho do kontextu a uvědomit si tak, jak působí na lidský organismus.

Dle Minaříka (2003) jsou psychostimulancia látky s nefyziologickým budivým efektem na CNS. Krátkodobý účinek se projevuje tím způsobem, že zvyšují psychomotorické tempo, zrychlují myšlení, zvyšují bdělost, navyšují nabídku myšlenkových asociací a výbavnost paměti. Zkracují spánek, snižují únavu, navozují příjemné pocity síly, zvyšují sebevědomí, euforii, energii a zahánějí chuť k jídlu. Působí anxiogenně, což znamená, že způsobují úzkost, trému a vnitřní psychickou tenzi. Užití může vést k agresivitě a přeceňování psychosomatických možností vlastního těla. Po odeznění přichází tzv. dojezd, tedy velká únava, celkové vyčerpání organismu a často se stává, že uživatel prospí i několik dní, kdy může být spánek přerušovaný epizodami vlčího hladu, ve kterém uživatel konzumuje nárazově velké množství jídla. Z dlouhodobého hlediska užívání vyvolává psychickou závislost, kterou doprovází craving (bažení, dychtění po látce, respektive po jejím účinku). Užívání zatěžuje kardiovaskulární systém, při dlouhodobém užívání stoupá riziko srdečních a mozkových příhod. Organismus je po dobu účinku připraven na vrcholný výkon, což vede ke snížení chuti k jídlu a zhubnutí. Dlouhodobé užívání také může mít za následek toxickou psychózu, což většinou představuje paranoidní či paranoidně-halucinatorní syndrom. Psychóza se může rozvíjet pomalu, začíná senzitivní vztahovostí, kdy hlavními rysy

rozvoje psychózy jsou paranoidní domněnky, postižení nálady, zrakové, sluchové a taktilní halucinace. Rozvinutí toxické psychózy je indikací k hospitalizaci, zejména pokud se objevují suicidiální myšlenky a halucinace. (Minařík, 2003)

Křížová (2021) uvádí, že psychostimulancia se v mozku váží na dopaminové a noradrenalinové receptory a rozděluje je na přírodní (kokain) a syntetické (pervitin, extáze apod.) Akutní intoxikace zahrnuje euforii, ústup únavy, velký příval energie, nižší potřebu spánku, nižší chuť k jídlu, zrychlení psychomotorického tempa a zvýšení sebehodnocení. Ve vyšších dávkách se může projevovat i halucinogenní efekt. Nežádoucími účinky jsou sucho v ústech, vyšší míra pocení, tachykardie, může se objevit bolest na hrudi, opakování pohybových stereotypů, strach, úzkost, paranoidní pocity, halucinace, bludy, velké zhubnutí za krátkou dobu. Odvykací stav se projevuje jako únava, neklid, craving, depresivní či úzkostné stavy, poruchy spánku, podrážděnost. Nejčastěji se psychostimulancia užívají intranazálně, perorálně, inhalací či intravenózně. Mezi nejužívanější zástupce řadíme pervitin, kokain, crack, extázi. První syntetický amfetamin byl vyroben v roce 1887 a metamfetamin neboli pervitin byl vyroben v roce 1888. Ještě v padesátých a šedesátých letech byl předepisován jako lék proti obezitě či depresi a až v pozdějších letech se dostal na seznam zdraví nebezpečných látek. (Křížová, 2021)

Na taneční scéně se často užívají speed, kde je problémem zejména to, že při ilegální výrobě se přidávají do výroby různé látky neznámého původu. Mezi následky může patřit mimo jiné i poškození mozku až k rozvinutí psychóz. Po předávkování může nastat i smrt. K rozvoji závislosti přichází u stimulantů velmi rychle. Po odebrání dávky dochází k abstinčním příznakům, jako jsou depresivní nálady a velká únava provázaná s vnitřním neklidem. Dalšími přípravky s potenciálem pro vznik závislosti mohou být léky s obsahem kodeinu jako sirupy či prášky proti kašli, anorektika a laxativa. (Röhr, 2015)

Metamfetamin - pervitin

V textu o metamfetaminu vám přiblížíme jeho problematiku, nastíníme jeho účinky na lidský organismus, popíšeme způsoby užívání a probereme důsledky dlouhodobého užívání.

Metamfetamin je pravděpodobně nejrozšířenějším synteticky vyráběným stimulantem na světě. V mnohých zemích je považován za druhou nejužívanější nezákonnou drogu po marihuaně. Jeho rozšíření je výsledkem působení historických i současných faktorů. Od prvotní syntézy z efedrinu prodělalo užívání metamfetaminu mnoho změn. Původně

se tato látka používala jako léčivo, poté se používala jako stimulant a látka zvyšující výkon vojáků ve druhé světové válce. V pozdních 40. letech byla zákonem povolenou a masově konzumovanou látkou a předepisovaným lékem. Až od 70. let je užívání a výroba metamfetaminu nelegální a od 90. let jeho obliba v některých částech světa výrazně roste. (Štefunková, 2010)

Metamfetamin je silná, vysoce návyková látka. Jde o stimulant, který ovlivňuje centrální nervový systém. Jedná se o bílý prášek hořké chuti. Krystalický metamfetamin je forma drogy, která vypadá jako skleněné střepy nebo lesklé, modrobílé kameny. Je chemicky podobná amfetaminu. Obvykle se užívá kouřením, polykáním ve formě tablet či prášku. Metamfetamin zvyšuje množství uvolňovaného dopaminu v mozku, což silně podporuje touhu zážitek opakovat. Vyrábí se redukcí efedrinu či pseudoefedrinu za použití dalších chemikálií, kdy většina z nich jsou běžně dostupné domácí prostředky a léky s obsahem efedrinu a pseudoefedrinu. Metody výroby však vyžadují hořlavé a žíravé chemikálie, a proto se stává, že dochází k vážným poraněním, a to i smrtelným. A kvůli množství toxického odpadu lze mluvit i o neblahém dopadu na životní prostředí. (Štefunková, 2010)

Röhr (2015) uvádí, že amfetamin je syntetická droga, zvyšuje stimulaci, udržuje bdělost a tím vede ke zvyšování výkonnosti. Také způsobuje příjemnou euforii a potlačuje chuť k jídlu. V šedesátých letech byl amfetamin prodáván jako anorektikum. Poté, co se přišlo na to, že má vysoký závislostní potenciál, přestaly být tyto produkty volně prodejné.

Krátkodobé účinky

Užívání i malého množství metamfetaminu může mít za následek mnoho stejných zdravotních účinků, jako je tomu u jiných stimulancií, například kokainu nebo amfetaminů. Patří mezi ně např: zvýšená bdělost a fyzická aktivita, snížení chuti k jídlu, zrychlené dýchání, zrychlený nebo nepravidelný srdeční tep, zvýšený krevní tlak a tělesná teplota.

Dlouhodobé účinky

Lidé, kteří si injekčně aplikují metamfetamin, jsou vystaveni zvýšenému riziku nákazy infekčními chorobami, jako jsou např. HIV a hepatitidy B a C. Tyto nemoci se přenášejí kontaktem s krví nebo jinými tělesnými tekutinami. Užívání metamfetaminu může také měnit úsudek a rozhodování, což vede k rizikovému chování, například k nechráněnému sexu, který rovněž zvyšuje riziko nákazy. Dlouhodobé užívání metamfetaminu má mnoho dalších negativních důsledků, mimo jiné sem patří extrémní úbytek hmotnosti, závislost, vážné problémy se zuby, intenzivní svědění, které vede ke vzniku kožních ran způsobených

škrábáním, úzkost, změny ve struktuře a funkci mozku, zmatenost, ztráta paměti, problémy se spánkem, násilné chování, paranoia - extrémní a bezdůvodná nedůvěra k ostatním lidem, halucinace - vjemy a obrazy, které se zdají být skutečné, i když nejsou. Kromě toho pokračující užívání metamfetaminu způsobuje změny v mozkovém dopaminovém systému. Ačkoli některé z těchto změn v mozku mohou po vysazení drogy po dobu jednoho roku nebo déle ustoupit, jiné změny se nemusí obnovit ani po delší době. Při užívání hrozí také předávkování, když osoba užije příliš velké množství drogy a dojde k toxické reakci, která má za následek závažné problémy a někdy i smrt. Předávkování metamfetaminem často vede k mrtvici, infarktu nebo k potížím vnitřních orgánů.

Metamfetamin je vysoce návykový. Když ho lidé přestanou užívat, mohou se objevit abstinenci příznaky, které zahrnují úzkost, únavu, deprese, psychózu, intenzivní touhu po droze. (National Institute on Drug Abuse, 2019)

Kalina (2015) řadí metamfetamin mezi excitační aminy objevené na přelomu 19. a 20. století. Prášek má žlutofialovou barvu, bez zápachu, hořké chuti. Často se užívá nosem nebo injekčně. Běžná dávka je asi 50 až 250 miligramů a celková denní dávka může přesáhnout jeden gram. Při injekčním užívání dochází k účinku ihned, při nosním podání je to po pěti až deseti minutách. Hlavní příznaky intoxikace vymizí po 8 až 24 hodinách v závislosti na koncentraci drogy. (Kalina, 2015)

Specifika užívání metamfetaminu u žen

Je důležité vzít do úvahy, že problém závislosti u žen rozhodně není stejný jako u mužů, zejména proto, že ženy přivádějí na svět děti a také o ně častěji pečují. V neposlední řadě je samozřejmě důležitým obdobím těhotenství.

U žen vzniká závislost rychleji a po nižších dávkách, ženy mají méně problémů se zákonem, méně často bývají v léčbě, kde je také méně programů pro ně, víc skrývají závislost a k drogám je často přivedou partneři. V těhotenství mají často neuspořádaný život, nejisté bydlení, špatné hygienické návyky, nedostatečně také navštěvují lékaře. Častá je špatná výživa, změny psychiky, promiskuita, zvýšené riziko infekcí, snížená obranyschopnost. V těhotenství se drogy dostávají přes placentu do krve dítěte, jsou i v plodové vodě. Plod má omezenou schopnost metabolizovat a vylučovat drogy, koncentrace je tak u dítěte stejná nebo vyšší jako u matky. Drogy mohou přímo ovlivňovat činnost buněk či jejich vývoj. Vlivem metamfetaminu na plod mohou mít novorozenci nižší porodní hmotnost, menší

obvod hlavičky, kratší dolní končetiny, anomálie srdce, defekty močové a pohlavní soustavy, růstový deficit, opožděný psychomotorický vývoj, narušené kognitivních funkce, může nastat předčasný porod, problémy s učením a chováním, poruchy pozornosti. Podle Nešpora (2018) mají návykové látky na ženy silnější vliv než na muže, což je dáno fyziologií organismu. Ženy mají menší játra, která také ve větší míře metabolizují hormony, a to spolu s nižší hmotností a vyšším podílem tělesného tuku než u mužů, vede k silnějšímu působení návykových látek v ženském těle. K poškození zdraví dochází u žen obvykle dříve. (Nešpor, 2018)

V situaci drogově závislých žen a rozdílu mezi muži nejsou podstatné jen biologické faktory, tedy problémy spojené s těhotenstvím a mateřstvím. Důležitou roli hrají také faktory, které dále ovlivňují situaci klientek. V oblasti užívání drog mají ženy těžší situaci. Důvodem může být odlišný postoj veřejnosti k užívání u muže a u ženy. Žena užívající drogy je v očích veřejnosti vnímána jako dvojitá deviant, nejen že je deviantní pro samotné drogové chování, ale také zklamává v roli ženy – matky a partnerky. Užívání drog a drogová závislost je tedy u žen společensky hůře přijímána a tolerována. (Vobořil, 2003)

Podle Kaliny (2008) dochází ke stigmatizaci a diskriminaci i z oblasti zdravotních a sociálních institucí a jejich pracovníků, kam žena zavítá vyhledat pomoc. Ze strachu z odsouzení, ztráty anonymity nebo kvůli předchozím špatným zkušenostem se pak rozhodne žena pomoc radši nehledat, a může tak být ohrožena na zdraví. (Kalina 2008)

Preslová (2003) uvádí jako důležitá specifika ženské závislosti, že ženy jsou mnohem častěji zneužívány, což má souvislost se závislostí na partnerovi a celkovým životním stylem. Ženy také často získávají peníze prostitucí, což vede k dalším problémům. Nejasná ženská role, neschopnost navazovat zdravé vztahy, absence hranic, závislost, která je u mužů jiná, to vše jsou podle Preslové (2003) důležitá specifika ženské závislosti. Uvádí také, že u žen vzniká závislost rychleji a ke vzniku závislosti stačí nižší dávka drogy.

Ženy jsou také více psychicky a existenčně závislé na partnerovi, často neplánovaně a nechtěně otěhotní, jejich partner je jejich jedinou blízkou osobou a léčba závislosti žen bývá často pro mužské partnery ohrožující. (Preslová, 2003).

1.2 Závislost

V následující podkapitole se věnujeme závislosti, abychom poukázali na chování a jeho změny osobnosti, které s ní souvisí.

Matoušek (2022) uvádí, že na zdraví člověka, nejen na tělo, ale také na psychiku a sociální vazby člověka, mají největší dopad intenzivní způsoby užívání návykových látek. Matoušek se přiklání k pohledu na závislost tzv. celostním paradigmatem. Příčiny závislosti vidí v biologických předpokladech člověka (genetická výbava, přítomnost duševního či somatického onemocnění), v psychických předpokladech (sebehodnocení, sebevědomí, schopnost snášet stres, schopnost adaptace, povaha obranných mechanismů), v sociálních předpokladech (vliv sociálních skupin, rodiny, školy, přátelských vazeb) a v neposlední řadě ve spirituálních předpokladech (absence smyslu života, duchovních hodnot a duchovní autority). (Matoušek, 2022)

Vágnerová (2014) definuje závislost jako soubor psychických (emočních, kognitivních a behaviorálních) a somatických změn, vytvořené jako důsledek opakovaného užívání psychoaktivní látky. Dlouhodobé užívání psychoaktivní látky může podstatným způsobem změnit osobnost člověka i chování, může také vyvolat závažnější duševní poruchy. Rizikovými faktory, které se podílejí na vzniku závislosti jsou dva základní faktory jako osobnost člověka a vlivy vnějšího prostředí, které můžeme rozdělit na obecné, sociokulturní vlivy, působení sociálních skupin a situační podněty. Výsledek interakce uvedených skupin určuje pravděpodobnost vzniku závislosti. (Vágnerová, 2014)

Hrdina (2003) se dívá na závislost ze tří pohledů, morálního, modelu nemoci a adaptivního model. **Model morální** představuje myšlenkový proud, jenž vidí závislého člověka jako morálně pokleslého, zkaženého. Řešením je „převýchova“. Pokud by se závislý nechtěl polepšit, byl by vyčleněn ze společnosti. **Model nemoci** jako tradiční medicínský model bere závislost jako nevyhládivelnou nemoc charakterizující ztrátou kontroly vedoucí k chronicitě a fatálním důsledkům. Závislost postihuje určitou část populace s biologickými dispozicemi k jejímu rozvoji. Všechny problémy vyplývající ze závislosti jsou důsledkem nemoci. Jediná možná je celoživotní abstinence jako léčení nemoci. **Adaptivní model** klade důraz na vývoj člověka v raném dětství, hlavně na vývojové problémy daného období, které vedou ke specifickým adaptivním selháním daného období. Závislost je pak možné léčit, když jsou objeveny příčiny jejího vzniku. (Hrdina, 2003)

K medicínskému pohledu odkazuje model, který závislost vymezuje jako chronické onemocnění mozku, kdy příčiny vzniku jsou multifaktoriální. (Kalina, 2008)

Definice závislosti podle Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 Světové zdravotnické organizace WHO je syndrom závislosti souborem kognitivních a behaviorálních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo skupiny látek má u člověka přednost před jiným jednáním.

Centrálním projevem je touha jedince brát psychoaktivní látky. Diagnostická vodítka by měla být stanovena, pokud se během uplynulého roku u jedince objevily více než tři z těchto projevů.

- Silná touha či pocit puzení užívat látku, tedy bažení, craving.
- Potíže v kontrole užívání látky, hlavně pokud se jedná o začátek a ukončení užívání, případně množství látky.
- Somatický odvykací stav, když je látka užívána za účelem zmenšení jeho příznaků. Odvykání od stimulancí není život ohrožující, jako je tomu např. u alkoholu.
- Vyžadování vyšších dávek, aby se dosáhlo stejného účinku, co dříve, tedy rostoucí tolerance k účinku látky.
- Postupné zanedbávání jiných potěšení a zájmů ve prospěch užívané látky a nárůst času, který osoba stráví obstaráváním látky, jejím užíváním a následným zotavováním se z jejích účinků.
- Zanedbávání jiných potěšení je důležitým a běžným znakem závislosti.
- Pokračování v užívání i přes jasný důkaz škodlivosti. (Nešpor, 2018)

Podle druhu bažení lze závislost dělit na fyzickou a psychickou. Fyzická se projevuje somatickým odvykacím stavem, narůstáním tolerance. U psychické závislosti se jedná o syndromový komplex s jádrem v psychickém cravingu s narušenou kontrolou užívání a pokračování v užívání navzdory následkům. (Procházka, 2014)

Vývojové aspekty vzniku závislosti

Hajný (2003) vymezuje momenty a znaky vývoje dítěte, které lze považovat za rizikové faktory vzniku a rozvoje závislosti. Obecně lze říci, že vývojová cesta jedince jde od úplné závislosti k vyváženému poměru samostatnosti a vzájemnému využívání potenciálu dvou a více lidí ve vztazích. V adolescenci vrcholí drama dospívání a dochází k separaci a individualizaci a jedinec je vystaven zkoušce zralosti osobnosti, a totéž platí o rodině. (Hajný, 2003)

Vztah mezi závislostí a raným dětstvím. „*Narkotický účinek psychoaktivní látky umožňuje vyjádření určitých afektů a uspokojení určitých potřeb, které za běžného stavu vědomí bývají*

potlačeny. Obvykle jde o potřeby a afekty pocházející z minulosti – převážně z dětství.“
(Hajný, 2003, s. 135)

Z psychoanalytického pohledu bývá užívání psychoaktivních látek či alkoholu spojováno s fixací v orálním stádiu vývoje. Dalším znakem orální fixace může být nízká tolerance k frustraci, napětí, bolesti. Uživatel bývá závislý na vnějších podnětech, které ovlivňují, jak se cítí a jak vnímá. Uživateli látka pomáhá vyjadřovat skutečné pocity a myšlenky, bezohlednost závislých lze považovat za výraz skrytých agresivních sklonnů, které nešly vyjádřit jinak.

Narušený vývoj schopnosti vytvářet vztahy. Vztahy a zejména schopnost je vytvářet je důležitým aspektem života závislých. Závislý může mít sklony vytvářet pseudozávislost na osobě, tedy využívat určitých funkcí druhého, ale nejedná se o plnohodnotný vztah k druhému. Klient například využívá jeden prvek terapeutického vztahu, např. když se něčeho dopustí, následuje od terapeuta sankce a jemu se uleví nebo od „záchranáře“ využívá nekonečnou pomoc a důvěru. Důležitá zde je neschopnost vnímat druhého jako komplexní osobnost a vytvořit plnohodnotný vztah.

Neschopnost rodičů reagovat na potřeby dítěte. Pro zdravý vývoj dítěte je potřeba v určitých momentech reagovat vstřícně, v jiných konkrétních momentech odmítavě a stanovovat hranice. Ne každý rodič je schopen toto správně rozlišovat a vhodně dávkovat. V rodinách závislých dochází ke kolísání v nevypočitatelných výkyvech a na děti jsou někdy kladeny přehnaně vysoké nároky, jindy zase žádné. Při nízkých nárocích se dítě neučí překonávat překážky, při vysokých zase bývá předčasně zralé.

Nedostatečná schopnost snášet nepříjemné emoce a afekty. K dokončené emocionální zralosti patří i schopnost snášet nepříjemné stavy vyvolané vnějšími i vnitřními podněty jako jsou bolest, zklamání, ponížení apod. Závislí jsou extrémně citliví vůči zraněním pramenícím z vnitřních i vnějších konfliktů, droga pak nahrazuje chybějící odolnost i sílu k vyjádření.

Užívání návykových látek jako náhradní prostředek separačních a individuálních tendencí. Návykové látky jsou jednak znakem jisté rebelie a separace od autorit a při procesu individuace jedince mohou plnit důležitou funkci zejména pokud se jedná o jedince, kteří mají na základě předchozích zkušeností zvýšenou potřebu či potíže při vytváření individuálního a hodnotového vědomí sama sebe.

Idealizace a devalvace (černobílé vidění) ve vztahu k druhým. U závislých bývá narušena schopnost adekvátně vnímat druhé lidi. Mají tendenci si lidi buď velmi idealizovat, (dramatická zamilovávání) nebo naprosto devalvovat. (Hajný, 2003)

1.3 Závislost a rodina

V podkapitole závislost a rodina se zabýváme dopady závislosti na rodinný systém. Jak můžeme klasifikovat závislost ve vztahu k rodinnému prostředí, nastíníme, jaké jsou rodinné faktory vzniku závislosti, vyjmenujeme, jaké jsou dle odborné literatury rizikové faktory na úrovni rodiny a zmíníme se také o rodinných faktorech, které závislost udržují.

Klasifikace závislosti ve vztahu k rodinnému prostředí

Závislost traumatického typu jako náhlá reakce na trauma, ztrátu, konflikt a pocity zlosti, úzkosti či paniky s ní souvisejícími. Rodinnými faktory pak v tomto případě může být zneužití, úmrtí, nezvládnutý odchod rodiče, násilí, nemoc aj.

Neurotická závislost se vyvíjí v rodině s nahromaděným napětím, neřešenými vztahovými problémy, špatně vymezenými mezigeneračními hranicemi, partnerskými potížemi, dělání rozdílů mezi dětmi, kdy jedno je hodnoceno jako výrazně „dobré“, druhé výrazně „špatné“.

Přechodová závislost, sem patří nestálost ve vztazích, epizodické úniky do fantazií či jiné komorbidity. V rodině se také může vyskytovat psychiatrická zátěž nebo nedostatečně zvládnuté trauma. Může se stát, že buď závislí nebo jejich rodiče tíhnou k podivným zájmům a aktivitám jako sekty, esoterické směry apod.

Sociopatická závislost bývá často charakterizovaná tím, že v původní rodině závislého převažovala lhostejnost, násilí, kriminalita, zneužívání nebo vyrůstal v instituci. Závislý vykazuje asociální chování a užívání drog není primárním zdrojem jeho problémů, ale spíše tvoří doplněk jeho celkového problémového chování. (Hajný, 2003)

Rodinné faktory vzniku závislosti

Martin Hajný (2003) uvádí, že rodinné prostředí závislých není možné jednoznačně charakterizovat, můžeme pouze zobecňovat opakující se znaky podílející se na rozvoji závislosti. Můžeme uvést nejvýznamnější faktory.

Nedostatečná pozornost nebo problematická reakce rodičů na chování dítěte. Nedostatečná pozornost k pozitivnímu chování dítěte a přílišná pozornost k chybě. Postupy

ve výchově se dějí nedůstojně, neprůhledně, prostřednictvím nevhodných postupů, výčitek, pocitů viny a vynucováním nerealistických předsevzetí.

Narušené nebo zatížené vztahy mezi dítětem a rodičem. Často se opakuje nadměrně pečující matka a chladný či nepřítomný otec.

Chaotické nebo špatně vymezené mezigenerační vztahy vychází z toho, že v rodinách závislých existuje větší podíl narušení transgeneračních hranic než v jiných rodinách.

Skryté, nevyjádřené nebo naopak excesivní vyjadřování hněvu. Objevuje se výrazná polarita, některé projevy zlosti bývají nadměrně potlačovány a jiné se objevují v nadměrném a neadekvátním množství. Můžeme se tak setkat například s tím, že navenek se k sobě rodina chová pěkně a svou zlost úmyslně nebo nevědomě skrývají.

Závislost jako prvek udržování rovnováhy v rodině. Jedná se o zdánlivý paradox. Mladistvý, na něhož rodiče nemají čas například dává důvěru své partě, kde si také uvolňuje napětí pomocí kouření marihuany či braní drog. Dokud se doma nic neztrácí, je vše navenek v pořádku a panuje setrvalý stav. Naruší ho pak právě snaha mladistvého o abstinenci, kdy je třeba podrážděný a jeho podrážděnost narušuje zdánlivou rovnováhu v rodině.

Jeden či více závislých v rodině. Ze studií vyplývá, že v případě závislosti u rodičů se zvyšuje riziko závislosti dětí v průběhu života. Riziko se zvyšuje úměrně tomu, jak závislost ovlivňuje chod rodiny, společně strávený čas, rodinné rituály. (Hajný, 2003)

Rizikové faktory závislosti na úrovni rodiny

Rodinnými faktory, které vedou k rozvoji a pokračování závislosti dle Hajného (2003) jsou shovívavý postoj rodiny k závislému, nedůsledný, opakovaně odpouštějící a vždy zachraňující postoj, tabuizování témat a neřešení problémů v rodině, závislé chování dalšího druhu v rodině, jako je gambling, poruchy příjmu potravy atd., tendence rodičů brát veškerou zodpovědnost za dítě na sebe a řešit za něj jeho problémy. (Hajný, 2003)

Dle Nešpora (2018) výskyt neléčené závislosti zvyšuje riziko jakéhokoli návykového chování u dětí. Tyto děti jsou více ohroženy závislostí jakéhokoli druhu. Důležitým rizikovým faktorem je nedostatek času na dítě, méně péče, nedostačující dohled, nízká míra citové vazby. Dále nesoustavná či přehnaná přísnost, nepřiměřené fyzické tresty, nízká očekávání, podceňování. Špatné duševní a společenské fungování rodiče, osamělost rodiče, nepřátelský postoj vůči okolí. Náročné hmotné podmínky, špatné materiální zázemí dítěte. (Nešpor, 2018)

Nešpor také vymezuje nejčastější problémy, s nimiž se setkáváme v rodinách se závislostí.

Pseudoindividuace - dospívající odmítá rodičovskou autoritu, ale současně, pokud trpí návykovým problémem, bývá stále méně schopen se o sebe postarat a dochází také k selhávání v životních rolích. Tím se zvyšuje závislost na rodičích a snižuje se schopnost osamostatnění v budoucnu.

Triangulace - jedná se o tzv. vytváření trojúhelníků. Jako příklad můžeme uvést, žes dospívající stěžuje matce na otce a otcí na matku. Učitelce na rodiče a rodičům na učitelku. Tím se ztěžuje komunikace s okolím a získává prostor pro pokračování v návykovém chování.

Rozmělnění meziosobních a mezigeneračních hranic - to může obnášet nepřiměřené přebírání zodpovědnosti za jiného člena rodiny. Např. spojenectví mezi chápající matkou a přísným vzdáleným otcem. Ale také identifikace partnerky se závislým partnerem. Často také děti přebírají rodičovské role v rodinách, kde se závislost projevuje u jednoho z rodičů.

Patologická rovnováha - vztahy typu „něco za něco“. Návykové chování jednoho z partnerů je tolerováno výměnou za tolerování jiného nevhodného chování druhého partnera.

Umožňování - člen rodiny, který umožňuje návykové chování například tím, že vymýšlí omluvenky do školy či pro zaměstnavatele, je tzv. umožňovač. Zdánlivě pomáhá, ale jenom tímto umožňováním oddaluje skutečné řešení situace.

Kodependence - zanedbávání vlastních potřeb a uspokojování potřeb ostatních, často se vyskytuje u partnerů či rodičů závislých osob.

Typické reakce dětí na závislost u rodičů

- **Rodinný hrdina** (často nejstarší sourozenec) – bere na sebe zodpovědnost a nároky za problémového rodiče, což přesahuje jeho možnosti. V dospělosti pak může trpět pocity méněcennosti či nedostatečnosti.
- **Ztracené dítě** – uzavřené a stažené do sebe, obtížně komunikující, unikající do fantazií.
- **Klaun** – snaží se vyvolávat veselí a odvádět tak pozornost od problémů v rodině. Smích jako efektivní obrana před násilím a agresí.

- **Černá ovce** – upozorňuje na sebe zlobením a tím odvádí pozornost od problémů dospělých.

Omezení komunikace - vyhýbání se komunikaci s dalšími členy rodiny, hlavně pokud se komunikace týká problémového návykového chování.

Odcizení, vzdálení, desintegrace rodiny - omezená komunikace a problémy mohou vést k celkovému odcizení členů rodiny mezi sebou.

Opakovaná volba nevhodného partnera - opakující se vzorec hledání nevhodného partnera je častým jevem, ať už v tom případě, že např. žena, která měla závislého partnera, volí v budoucnu partnera s podobným problémem nebo děti závislých rodičů také volí partnery s podobným problémem. (Nešpor, 2018)

2 RODIČOVSTVÍ

V kapitole rodičovství se zabýváme rodičovskou rolí, jak se pod vlivem užívání drog rodičovská role narušuje, jak se užívání drog propisuje v mateřství a jaký má dopad na děti, které v takovém prostředí musí vyrůstat.

2.1 Rodičovská role

V podkapitole si vymezíme rodičovskou roli a nahlédneme do poruch rodičovské role.

Rodičovskou roli vnímáme v rodinném kontextu a spojujeme ji s výchovou dětí. Můžeme říct, že rodičovská role má souvislost se sociální identitou člověka. Příchod dítěte na svět znamená pro jeho rodiče velkou změnu. Pokud se o dítě i starají, pak je celý život propojen se strachem o dítě, se starostí a péčí o ně. (Matějček, 2005).

S příchodem dítěte na svět vyvstávají i nové nároky, které musí rodič plnit. Jedná se o nové povinnosti, změněný režim dne, úkoly spojené se zajišťováním každodenního chodu domácnosti. Rodiče se také musí přizpůsobovat přicházejícím novým vývojovým obdobím dítěte, které každé nese svá specifika a nové potřeby. (Langmeier a Krejčířová, 2006). Ideálními kompetencemi, které vymezuje Matoušek (2013) pro vykonávání rodičovské role jsou zajištění příjmu financí, schopnost s nimi hospodařit, zajištění bydlení, starání se o domácnost. Rodiče by také měli umět harmonizovat rodinu, určovat pravidla apod. (Matoušek, 2013)

Schopnost pečovat o děti není člověku daná, ale je výsledkem každodenní činnosti. Díky kvalitnímu uspokojování potřeb dítěte, může dítě navázat kvalitní vztah. Rodič musí také pečovat o zdraví a jeho fyzický, psychický, emoční, rozumový a mravní vývoj. Každý však nemá vhodné předpoklady dělat dobře rodičovskou roli. Pokud rodiče nemohou, nechtějí nebo se neumějí postarat o děti, mluvíme o poruše rodičovské role.

Když rodiče neplní svou roli adekvátně, můžeme mluvit o selhání v adaptaci rodičů na jejich roli. Výkon rodičovské zodpovědnosti pak může pozastavit soud v případě, kdy rodiči ve výchově brání závažná překážka, případně když to vyžaduje zájem dítěte (Matoušek, 2005).

Šulová (2019) se zabývá poruchami rodičovských rolí a rozděluje je následujícím způsobem. Případ, kdy se rodiče o dítě nemohou starat z důvodu narušení rodinného celku, např. z důvodu úmrtí nebo kvůli nepříznivým přírodním či společenským podmínkám. Dále případ, kdy se rodiče o dítě starat nedovedou např. z důvodu vlastní nezralosti.

Také sem můžeme zařadit rozvádějící se rodiče. Dále sem řadí případ, kdy se rodiče o dítě starat nechtějí a dítěti potřebnou péči neposkytují, převažuje spíše nezájem, dochází k zanedbávání péče a často i opuštění dítěte. Posledním případem je, že se rodiče starají hyperprotektivně, což může vést k rozmazlování a nepřipravenosti pro budoucí samostatný život. (Šulová, 2019)

2.2 Vliv užívání drog na rodičovskou roli

V podkapitole se zabýváme otázkou, jaký vliv má užívání drog na výkon rodičovské role, dále jak ovlivňuje mateřství a následně jaký vliv má na děti uživatelů.

Rodina, v níž rodiče užívají drogy, se pohybuje v ilegálním prostoru, je stigmatizována a často trpí špatnými životními podmínkami. S užíváním drog je špatně slučitelný výkon pravidelného zaměstnání, častým příjmem se stává výroba a distribuce drog. Tyto rodiny bývají závislé na sociálních dávkách, příjem bývá nízký a bývají také ohroženy chudobou. Rodiny mají problémy s dluhy a s bydlením zejména v souvislosti s neplacením nájmu. Často drogy užívají oba rodiče. Děti také mohou být přítomny ilegálním aktivitám spojeným s nákupem drog, vystaveny nevhodným situacím a osobám. (Forrester a Harwin, 2011)

Matoušek (2005) označuje rodinu, kde rodiče užívají drogy za ohroženou, protože drogy jako rizikový faktor mohou způsobit rozpad rodiny nebo závažné poškození některého jejího člena. (Matoušek, 2005)

Dunovský (1999) uvádí, že užívání drog vede ke změně životních hodnot a nezájmu o budoucnost dětí a rodičovské postoje jsou tak významně ovlivněné. V zahraniční odborné literatuře se však můžeme setkat s názorem, že jen proto, že někdo užívá drogy, neznamená, že bude špatným rodičem. (Dunovský, 1999)

Mühlig (2017) uvádí, že děti rodičů závislých na pervitinu vyrůstají často v prostředí, jež představuje různá potenciální rizika pro zdravý vývoj dítěte, patří sem rozpolcenost v rodičovském chování, zanedbávání dítěte, nedostatečná péče a dohled na něj. Často také přerušování vztahu, tedy odluka způsobená umístěním dětí do jiného prostředí, ať už pobyty v nemocnici, odvykací pobyty, zatčení rodičů apod. Dalším rizikem může být nízký socioekonomický status, psychická komorbidita rodičů (deprese, poruchy osobnosti, psychózy), traumatizace. Vystavení dětí chování závislých rodičů nebo účinku látek způsobuje emocionální zátěž, problémy v chování, traumatizaci, zranitelnost v oblasti psychických problémů, depresivní rysy. (Mühlig, 2017)

Mateřství žen uživatelék drog

Ženy bývají často společností spojovány s rodinným životem mateřstvím a péčí o ostatní. Toto tradiční genderové uspořádání můžeme pozorovat i u drogových uživatelů.

Kalina (2008) uvádí, že společnost ženu vztahuje k jejímu nenarozenému dítěti z hlediska mateřského citu, o kterém předpokládá, že je pudové a instinktivní povahy. Toto vnímání však není opodstatněné. (Kalina, 2008) Trávníčková (2001) však uvádí, že se jedná o sociální konstrukci spojenou s aktuální společenskou normou. Matka je zároveň ženou, specifickou bytostí s vlastní identitou a potřebami, které často nemají nic společného s touhami partnera či s požadavky dítěte. (Trávníčková, 2001)

Podle Trávníčkové (2001) je způsob života závislých žen neuspořádaný a bývá ovlivněn stresovými faktory, jakými jsou nezaměstnanost, kriminalita, prostituce. U těhotných žen jsou tyto faktory o to závažnější. Vzhledem k osobitému stylu života často tyto ženy nenavštěvují těhotenské poradny u lékaře a pokud poradnu navštíví, tak jeví nižší zájem o spolupráci. V důsledku závislosti a rizikového způsobu života jsou vystaveny častějšímu výskytu somatických poruch, často trpí nutričním deficitem. Snížená obranyschopnost organismu, nezáměr o svůj zdravotní stav v těhotenství a vývoj plodu mohou zvýšit riziko infekce. Častými komplikacemi jsou potraty, předčasné porody a záněty porodních cest. (Trávníčková, 2001)

Žena uživatelka drog bývá společností vnímána jako dvojí deviant, je deviantní nejen kvůli užívání drog, ale zklamává také v ženské roli. V největší míře jsou pak odsuzovány těhotné ženy a matky užívající drogy. V různých zemích stále přetrvává tendence stavět se k těmto ženám z pozice trestajícího přístupu. (Kalina, 2008)

U uživatelék drog dochází velmi často k tomu, že jsou jim děti odebírány a umístovány na základě předběžného opatření do ústavní výchovy nebo do péče rodiny, ze které závislá matka pochází, v případě že rodina projeví o dítě zájem. Obvykle ale nebývá důvodem k odebrání drog braní jako takové, ale celková nepříznivá sociokulturní situace matky a neschopnost o dítě pečovat. (Sedláčková a Žižková, 2007)

Děti a důsledky užívání drog u jejich rodičů

Důsledky, které má užívání pervitinu na děti, jsou výrazné. V následující kapitole si je vymežíme. Rizika můžeme vidět v několika oblastech. Ohrožení v důsledku užívání drogy v těhotenství, psychosociální poškození v důsledku chaotického životního stylu rodičů

či osob pečujících, nevhodné výchovy, nestabilních rodinných vztahů, poškození zdraví v důsledku pobytu v prostorách, kde dochází k výrobě metamfetaminu.

V prenatálním období existuje riziko potratu či předčasného porodu, tachykardie či zvýšeného krevního tlaku plodu, nízká porodní váha. Užívání může mít vliv na vývoj mozku – neurotoxicita (důsledky i do pozdějšího věku dítěte), větší plačtivost, dráždivost u novorozence. Poškození v důsledku užívání dalších látek (ženy užívající pervitin častěji užívají také tabák, alkohol, marihuanu). Poškození v důsledku nedostatečné výživy matky v průběhu těhotenství. (Ross, E., Graham, D., Money, K. et al., 2015)

Pokud je dítě v rodině, kde jsou rodiče závislí na drogách, je konfrontováno s faktory významnými pro vznik drogové závislosti. Vedle mechanismu dědičného vlivu působí na dítě i faktory sociální. Napjatá či konfliktní atmosféra s citovým neuspokojováním má vliv na dítě, které je často neurotizované, nejisté a zdrženlivé. Rodiče často bývají sami osobnostně nezralí, s nedostatečnou osobnostní integritou a patologickými obrannými mechanismy. Bývají neurotičtí s převažujícím konzumním přístupem k životu. Zájmy rodiče jsou obvykle zúžené na zájmy související s obstaráváním drog. Může u nich převládat, úzkost, impulzivnost, přecitlivělost či agresivita. Také není výjimkou, že se u nich vyskytují různé formy duševních poruch. Nedostatečné vytváření základní potřeby jistoty, nedostatek vhodných identifikačních vzorů vede k nevhodnému vytváření vlastních rodičovských postojů v dalším dospělém životě. Výrazně se zvyšuje riziko identifikace s toxikomanskou subkulturou. Problematika uživatelů drog a jejich dětí má celospolečensky velmi vážný dopad. Tyto děti potřebují vhodné rodinné zázemí, dostatek lásky a porozumění, trpělivost a pochopení při překonávání jejich problémů. (Trávníčková, 2001)

3 RODINA

V kapitole rodina se věnujeme vymezení pojmu rodina z pohledu různých autorů, přiblížíme si rodinu z hlediska její funkčnosti a vymezíme si nejčastější typy problémově zatížených rodin.

3.1 Rodina z pohledu různých autorů

Rodina má funkci biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, ochrannou (zapatřovací, pečovatelskou), socializačně výchovnou, relaxační a emocionální.

Kraus (2014) definuje rodinné prostředí jako nejdůležitějšího činitele v oblasti vývoje člověka. Patologické rodinné prostředí představuje velké riziko pro vznik sociálních deviací či delikvence. Rodina představuje nejdůležitější skupinu, ve které se člověk nachází a mělo by v ní docházet k uspokojování potřeb. Pokud k tomuto uspokojování nedochází, je člověk nucen uspokojovat si tyto potřeby jinde, např. v partě. (Kraus, 2014) V životě rodiny je důležité, jak má stanovena základní pravidla a normy. Ondrejko (2010) uvažuje o třech funkcích normy. Je to funkce **sociální integrace**, kdy normy připoutávají jedince ke skupině tak, že definují kritéria členství. Dále funkce **orientace**, kdy normy typizují dovolené a zakázané či nepřiměřené chování. A funkce **koordinace**, která zajišťuje dlouhodobou koordinaci výměny vzájemných vztahů mezi jedincem a okolím. (Ondrejko, 2010)

Rodina představuje na jedné straně nejstarší lidskou společenskou jednotku a na straně druhé vůbec první model společnosti, s nímž jedinec přichází do styku v procesu svého vývoje. Rodinu ovlivňuje kultura a tradice dané společnosti. Rodina je prvním společenským prostředím, do kterého člověk po narození vstupuje. Kraus uvádí, že za rodinu lze považovat institucionalizovanou sociální jednotku nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Jejím základem je ve všech dosud známých společnostech pár - muž a žena, tj. určitá forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy založena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší charakter, a na příbuzenství. Základním znakem každé rodiny je existence alespoň jednoho dítěte. Rodina představuje dynamický systém. (Kraus a Poláčková, 2001)

Podle Giddense (2010) je založena na svazku muže a ženy, pokrevním vztahu rodiče a dítěte (neplatí v náhradní rodinné péči) a na souhře funkcí, jež plní ve vztahu k jednotlivci i společnosti. V západním světě je obvyklá monogamní párová rodina. Členové obvykle

sdílejí jednu domácnost, zde hovoříme o nukleární rodině a další členové jako prarodiče, sourozenci s partnery apod. tvoří širší rodinu. (Giddens, 2010)

Havlík (2011) označuje rodinu za nejdůležitější sociální skupinu, která představuje základní článek sociální struktury a základní ekonomickou jednotku. Rodinu charakterizuje na základě jejích funkcí, mezi něž patří reprodukce lidského druhu, výchova jako socializace potomků a předávání kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje. (Havlík a Koťa, 2011)

Matoušek (2012) se dívá na rodinu jako na místo, kde se prostřednictvím osob ukládají kořeny věcí, kde se uspokojují životní potřeby. Dítě zde získává mateřskou lásku, pocit bezpečí a buduje si první vztahy. Rodina nevychovává dítě jen pro sebe, ale pro druhé. (Matoušek, 2012) Model rodiny, kde jsou rodiče, děti, případně prarodiče a širší rodina vykazuje pozoruhodnou stabilitu ve všech epochách lidského vývoje a ve všech známých společnostech. O významu rodiny svědčí fakt, že neexistuje typ společnosti, který by se o ni neopíral jako o základní článek. (Matoušek, 2003)

Vágnerová (2012) vymezuje rodinu jako nejvýznamnější sociální skupinu, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Všichni členové jsou ve vzájemné interakci a vzájemně se ovlivňují. Poskytuje dítěti základní zkušenosti, které ovlivňují, jakým způsobem bude dítě chápat různé podněty a jak na ně bude reagovat. Dítě si díky rodině osvojí určité vzorce chování, které bude následně v životě uplatňovat. Rodina by měla sloužit jako zdroj jistoty a bezpečí. Modifikuje základní postoj dítěte ke světu. Vysokou měrou se podílí na rozvoji pocitu sebejistoty a sebedůvěry. Dále ovlivňuje dítě biologicky i sociálně. Rodiče mají více či méně podobné dispozice jako děti a v závislosti na svých schopnostech je také určitým způsobem vychovávají. Vývoj dítěte je závislý na osobnosti i míře vzdělanosti rodičů, a to se odrazí také na výchovném přístupu rodičů. Rodinné prostředí posiluje rozvoj kompetencí, které považuje za důležité. Rozvoj dětské osobnosti ovlivňuje styl rodičovské výchovy. Nejvýhodnější se ukazuje kombinace lásky a disciplíny. Ty fungují jako opora a výzva, propojení citové vazby a tolerance k odpoutání se přiměřeně k věku dítěte. Nároky rodiny spolu s oporou při jejich zvládnutí přispívají k rozvoji individuálních kompetencí, sebedůvěry a cílevědomosti. (Vágnerová, 2012) Vlastnosti rodiny jako je stabilita, míra koheze, adaptability, pružnosti a otevřenosti, integrovanosti v širší společnosti jsou velmi významné z hlediska působení na jejich členy, zejména děti a je mnohdy důležitější než materiální či vzdělanostní úroveň. Dítě se učí rozlišovat vřelost a sílu vazby a chápat jejich fungování. V případě extrémní vyhraněnosti některých

z charakteristik, rodina nerozvíjí přijatelně vlastnosti dítěte v ní vyrůstajícího. Například nestabilní nesoudržná rodina se nestane zdrojem jistoty a bezpečí, ze kterého by dítě mohlo v životě dál čerpat. (Vágnerová, 2012)

Z výše uvedeného můžeme shrnout, že rodina představuje malou, primární, neformální sociální skupinu, která je obvykle založena na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, na společné domácnosti a na souhrnu funkcí, které podmiňují existenci rodinného společenství. Členové rodiny by měli plnit své role, které vyplývají ze společného soužití a jsou společensky určené a uznávané. Dítěti by měla rodina poskytovat zázemí a pocity lásky, bezpečí a stability. A totéž by měla poskytovat i ostatním členům. V rodině by měly existovat důvěrné vztahy.

3.2 Rodina z hlediska naplňování funkčnosti

V následující podkapitole kategorizujeme rodiny z hlediska naplňování funkčnosti.

Z hlediska plnění či neplnění základních funkcí rozděluje Dunovský (1986) rodinu na funkční, problémovou, dysfunkční a afunkční. Ve funkční rodině je zajištěn správný vývoj jedince. V problémové rodině se vyskytují závažnější poruchy některých funkcí, ale rodina je ještě schopna tyto problémy řešit nebo kompenzovat. V dysfunkční rodině se objevují závažné poruchy funkcí, tyto poruchy ohrožují rodinu i vývoj dítěte a rodina není schopna tyto problémy vlastními silami řešit. V tomto případě může dojít až k zbavení rodiče jeho rodičovských práv. V afunkční rodině je tomu tak, že rodina neplní ani základní funkce, pobyt v rodině dítěti škodí. V případě afunkční rodiny je jediným řešením odebrání dítěte. (Dunovský, 1986)

Pokud rodina neplní funkce, které by plnit měla a je považována za dysfunkční nebo afunkční, existuje zde riziko, že nedojde ke správnému vývoji dítěte. Dochází zde k vnitřnímu rozpadu rodiny a k závažným poruchám, v jejichž důsledku je ohrožena socializace jedince. Ze strany rodičů může docházet k zanedbávání dítěte vedoucím k citové deprivaci. Zanedbávání zaznamenáváme u rodičů, kteří sami jsou anomální osobnosti, žijí v nedostatku nebo o dítě nejeví zájem. Následky takové deprivace se projevují i v budoucím životě člověka, a to hlavně v oblasti mezilidských vztahů, problémů se sebeovládáním, nedostatkem sociální citlivosti, nedostatkem ohledu k druhým, nedostatkem osobní zodpovědnosti za své chování. (Kraus, 2014)

Nejčastější typy problémově zatížených rodin

Funkční rodiny s přechodnými problémy a problémové rodiny jsou velmi častou formou a Helus (2015) zevrubně seznamuje s příčinami a projevy jejich těžkostí v charakteristice devíti problémových typů rodin, se kterými se dá běžně setkat.

Nezralá rodina

Stává se, že dítě přivedou na svět lidé nezralí a nezkušení na to, aby mohli být ve všech důležitých aspektech dobrými a spolehlivými rodiči. Rodičovstvím můžou být mnohdy nepříjemně zaskočeni, dítě je přijímáno jako nechtěné, s pocitem, že vhání svou matku nebo otce do slepé uličky, ze které už nebude úniku. Nezralost můžeme rozlišovat v několika podobách, nezralost v oblasti zaměření, životních hodnot, životního způsobu, nezralost v oblasti zkušeností, nezralost v oblasti citů. Nezralost rodičů působí negativně už v počátcích života dítěte, s trvalými následky. Nezralost se může podařit překonat, když se mladá dvojice poučí a najde sebe sama a najde v tvorbě adekvátního prostředí pro dítě svůj smysl. Existuje ale i nebezpečí, že počáteční nezralost přeroste v hlubokou a trvalou krizi vztahů.

Přetížená rodina

Rodiče jsou vychovatelsky zralí, mají o výchovu zájem, záleží jim na vzorné péči o dítě, milují je. Často mají nadprůměrné vzdělání. A přesto dítě strádá v uspokojování řady svých důležitých potřeb – rodina je problémová. Důvodem je přetíženost doléhající na rodiče, což se pak promítá do způsobu soužití a snižuje psychologickou funkčnost rodiny vzhledem k dítěti. Obvyklé zdroje přetíženosti: přetíženost konflikty, přetíženost rodičů narozením dalšího dítěte, přetíženost starostmi způsobenými nemocí v rodině, přetíženost citovým strádáním, přetíženost bytovými, ekonomickými či kariérními problémy.

Ambiciózní rodina

Na první pohled jsou zde dobré podmínky pro rozvoj a školní úspěšnost dítěte. Problém je ale v tom, že rodiče jsou nadměrně pohlcováni potřebami vázanými k jejich vlastnímu uplatnění, vzestupu, seberealizaci – na úkor rozvoje osobnosti jejich dětí. V jejich hodnotové orientaci dominují cíle jako kariéra, úspěšnost ve studiu, vynikání ve sportu, náročnost v cestování, vysoký materiální standard, nadprůměrné příjmy.

Perfekcionistická rodina

Rodiče staví dítě soustavně do situací nátlaku podávat vysoké výkony, vykazovat perfektní výsledky, být vždycky lepší než druzí bez ohledu na předpoklady dítěte. V zásadě správný požadavek, aby dítě plnilo své povinnosti co nejlépe a spolehlivě, je zde prezentován takovým způsobem, že se dostává do rozporu s jeho schopnostmi, zájmy, vnějšími možnostmi. Dítě se tak dostává do permanentní zátěže.

Autoritářská rodina

Vztahy k dítěti jsou omezeny na příkazování a zakazování, „dirigování“, aniž je přihlíženo k potřebě dítěte také se samostatně rozhodovat a nést zodpovědnost, projevat svou spontaneitu, být bráno v úvahu se svými názory a zájmy, pociťovat určitou míru osobní autonomie. Dochází k frustraci závažných seberealizačních potřeb.

Rozmazlující (protekcionistická) rodina

Je zde tendence vždycky dítěti vyhovět, dát mu za pravdu, postupovat, jak si ono samo žádá. V zásadě správný požadavek, aby dítě mělo ve své rodině spolehlivou oporu a bezpečné zázemí, je zde praktikován tak, že se dostává do rozporu s požadavkem rovněž důležitým a pro zdravý rozvoj osobnosti stejně nezbytným, tedy aby si zvyklo nést zodpovědnost, přiznat omyl a nedostatek, dát také za pravdu druhým, překonat samo sebe, když je to nutné, nepoddávat se rozmarům, vynakládat úsilí.

Rodina nadměrně liberální a improvizující

Zde dítě strádá nedostatkem řádu, programu. Chybí mu styl soužití, rodiče nevytyčují jasné výchovné cíle.

Odkládající rodina

Rodiny, např. mladší, ambiciózní, přetížené nebo nacházející se ve vleklé krizi, projevují často tendenci dítě někomu svěřovat, „odkládat je“, kdykoliv je to jen trochu možné. Dítě putuje k prarodičům, tetám, přátelům a známým, absolvuje dočasné pobyty v kolektivních výchovných zařízeních. Tím se narušuje základní osa jeho citového zrání. Ztěžuje se mu vytváření vztahu k „mým věcem“, „mému domovu“ a v návaznosti pak k formování „mých povinností“, „mého pevného místa mezi druhými“

Disociovaná rodina

Zde jsou vážně rozrušeny (disociovány) důležité vztahy, jejichž rozvinutost a spolehlivost je nezbytným předpokladem psychologické funkčnosti rodinného prostředí. Narušeny mohou být vnější či vnitřní vztahy rodiny, případně oboje. (Helus, 2015)

4 VÝCHOVA

V poslední kapitole teoretické části se budeme zabývat výchovou. Vymežíme si důležité funkce výchovy, zorientujeme se ve výchovných stylech, které jsou vhodné a nevhodné.

Výchovné působení je charakterizováno cílevědomostí a záměrností, jejímž cílem by měl být rozvoj jedince ve všestranně rozvinutou osobnost. K tomuto účelu lze využít celou řadu vhodných metod, forem a prostředků výchovy.

Výchovu lze chápat jako záměrný, cílevědomý soubor aktivit, jedná se o proces, který se zaměřuje na dlouhodobé formování osobnosti jedince (utváření jeho základních osobnostních rysů: názorů, přesvědčení, postojů, citů), vytváření podmínek, které umožňují rozvoj a podněcují snahu stát se jednotnou a socializovanou osobností, pomáhají člověku stát se společenskou bytostí. Je to proces utváření charakteru osobnosti působením na city a vůli. Proces cílevědomého utváření vztahu člověka ke světu (k přírodě, civilizaci, kultuře, sociálnímu prostředí). Ideálem výchovy je formování takové osobnosti, kdy se svoboda jedince spojuje s mravním řádem společnosti (lidstva). Rozlišujeme dvě fáze. První fází je výchova dětí, která spočívá ve formování jedince jako společenské bytosti, formování jeho osobnosti, v přípravě k plnění sociálních rolí. A další fází je výchova dospělých, která spočívá v utváření osobnosti, které nikdy nekončí. Obnáší rovněž adaptaci na měnící se podmínky života, zlepšování výkonu společenských rolí a vytváření příležitostí k přechodu k novým sociálním rolím, rozšiřování přijímání kultury a účast na jejím vytváření, ovlivňování chování a jednání ve všech směrech, péče o člověka a o život. (Palán, 2002)

Pedagogický slovník označuje výchovu jako proces záměrného působení na člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji. (Průcha, Walterová a Mareš, 2013)

V sociologickém slovníku můžeme najít, že výchova je proces, v němž společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíli působí na člověka a utváří tím individuální předpoklady k zastávání společenských pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury. (Petrušek, Maříková a Vodáková, 1996)

Dle psychologického slovníku je výchova záměrné, systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod. (Hartl a Hartlová, 2000)

Průcha (2015) uvádí, že výchova se vymezuje různými způsoby a podle nejjobecnějšího pojetí je to činnost, která zajišťuje předávání duchovního majetku z generace na generaci. Zprostředkovávání vzorců a norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků, které se uskutečňuje díky rodinné výchově od nejranějšího věku dítěte. Výchova je tedy hlavní složkou procesu socializace, který znamená, že se člověk zespolečňuje, tedy vlivem života se jak díky výchově, tak díky spontánní nápodobě ostatních přizpůsobuje společnosti. Výchova je záměrné působení na osobnost člověka s cílem dosažení změn v různých složkách osobnosti. (Průcha, 2015)

Funkce výchovy

Kraus (1999) chápe výchovu jako proces zespolečňování člověka, který se narodí do nějaké kultury, aniž by měl možnost si vybrat místo a čas narození. Díky výchově se adaptuje a vrůstá do dané společnosti, čímž si osvojuje její názory, normy, mechanismy a kulturní hodnoty. Přizpůsobuje se již zavedeným kulturně společenským podmínkám. Funkce výchovy neprobíhají postupně, ale dochází k vzájemnému prolínání a doplňování v průběhu času. Jedná se o **funkci translačně transformační**, zajišťující přenos kultury z generace na generaci. **Funkce komunikačně kooperativní** ovlivňující mezilidské vazby ve společnosti. Díky výchově je komunikace a kooperace ve společnosti jednodušší a kvalitnější. V případě, že jsou členové společnosti schopni spolu komunikovat, dochází ke zlepšování jejich vztahů a vazeb. Dále **socializační funkce**, kterou lze vymezit jako začleňování se jedince do společnosti. Výchova je v tomto případě nástroj, který

do socializačního procesu záměrně a cíleně vstupuje a dále ho rozšiřuje. **Kultivační funkce** výchovy je plněna v souvislosti s procesem vzdělávání osobnosti. Tato funkce slouží k přijímání informací, jejich následné vyhodnocování a přepracování tak, aby mohlo docházet k jejich účelnému využívání v praxi. Poslední funkcí je **ekonomicko-kvalifikační funkce**, kde hlavním posláním je příprava nových kvalifikovaných pracovníků v různých odvětvích hospodářství. V ideálním případě by měla výchova plnit všechny funkce a působit na vývoj osobnosti žádoucím způsobem. Výchova však může působit i opačným, nežádoucím způsobem, který způsobuje negativní odchylky ve výsledcích výchovy označované jako problémové. (Kraus, 1999)

4.1 Výchovné styly

Rodičovské styly jsou určité strategie, které rodiče používají při výchově dítěte, jsou to strategie vedoucí k udržování disciplíny, emoční vřelost k dítěti, sociální interakce, komunikační styl, míra kontroly, protektivita a vedení k samostatnosti. Na to, jaký rodičovský styl rodiče při výchově používají, má vliv kultura, socioekonomická situace rodiny, společenské mínění, místo bydliště, temperament rodičů i dítěte. Ukazuje se, že děti, které mají k rodičům otevřený, vřelý vztah, dělají ve vývoji větší pokroky. Rodiče užívají tři základní strategie vychovávání: fyzickou sílu, zákaz a vysvětlování. Jako nejúspěšnější a k morálnímu vývoji dítěte nejlépe přispívající se ukázalo vysvětlování, protože vede ke zvnitřnění pravidel a dítě je lépe přijme za své. (Thorová, 2015)

Základním starším rozdělením, které se často v literatuře uvádí je rozdělení na tři výchovné styly.

Styl autoritativní, kterému se také říká **přísné** rodičovství. Klade důraz na bezpodmínečnou poslušnost, dítě se podřizuje autoritě rodiče, poslouchá příkazy a zákazy bez výjimky a dlouhých diskuzí. Dítě dodržuje jasně stanovená pravidla, komunikace je převážně jednosměrná, je vyžadována poslušnost a úcta k autoritě. Často se používají tresty a restrikce, více se koná, než vysvětluje. Při tomto stylu výchovu se může stát, že bude takto vychovaný člověk vykazovat nižší míru spontaneity a samostatnosti, ve vztazích se mohou projevit agresivní sklony.

Styl liberální nebo také **shovívavé**, svobodomyšlné rodičovství klade důraz na ponechání volnosti bez omezování jeho vlastní aktivity. Rodiče kladou na děti málo požadavků, nevyžadují disciplínu, seberegulaci a zodpovědnost, spíše fungují na kamarádské rovině, bývají nedůslední a nevytyčují hranice. Lidé vychovaní tímto stylem bývají pozitivně citově ladění, ale mají nižší schopnost ovládat své impulzy, mívají problém být samostatní a zodpovědní.

Styl demokratický nebo také **asertivní** za nejdůležitější považuje respektování dítěte jako samostatné bytosti s právem o sobě svobodně rozhodovat vzhledem k věku a předpokládaným následkům jednání. Rodiče vyžadují, aby se děti chovaly zrale adekvátně ke svému věku a schopnostem. Vztah k dětem bývá vřelý a pečující, rodiče se aktivně o dítě zajímají a učí ho ovládat své emoce a impulzy. Svá rozhodnutí rodiče dětem vysvětlují, baví se s dětmi o pravidlech. Povzbuzují děti k samostatnosti a často nechávají rozhodnutí na nich a vytyčují hranice. Vedou děti k sebekontrolě a zodpovědnosti. Dítě současně poznává svou

zodpovědnost vůči ostatním členům rodiny a dalším lidem mimo rodinu. Rodiče pro dítě představují spíše spolupracující partnery. Je kladen důraz na nalézání společně přijatelného řešení konfliktů a význam společného rozhovoru. Při tomto stylu výchovy by měl být člověk zodpovědný, samostatný a nezávislý, nakloněn spolupráci, přátelský a spokojený. (Langmeier a Krejčířová, 2006; Thorová 2015)

Jan Čáp (2001) vytvořil model devíti výchovných stylů založeného na kombinacích dvou faktorů, kterými jsou povaha emočního vztahu rodiče a dítěte a míře výchovného řízení.

Emoční vztah	Výchovné řízení – míra kontroly a množství požadavků na dítě			
	silné	střední	slabé	rozporné
záporný	Přísná výchova, bezpodmínečné plnění úkolů, autokratický výchovný styl se záporným emočním vztahem, mnoho požadavků bez akceptace potřeb dítěte		Výchova bez požadavků a hranic s malým zájmem o dítě	Chladná citová vazba, odmítání, mnoho požadavků
ambivalentní	Emočně nekonzistentní výchova či ambivalentní			
kladný	Přísná výchova, ale laskavá, požadavky kladeny s ohledem na možnosti a přání dítěte	Výchova s porozuměním bez extrémů v řízení a kontrole podpořená přijímáním dítěte	Laskavá výchova s příznivými emočními vazbami, ale bez jasněji vymezených požadavků a hranic	Rozporné řízení, množství požadavků, ale malá či nedůsledná kontrola, ale kladný emoční vztah
Extrémně kladný			Kamarádká výchova, extrémně kladný emoční vztah a akceptace dítěte, dobrovolné dodržování norem	

Tabulka 1 Model devíti polí způsobu výchovy (Čáp, Mareš, 2001, s. 264)

V modelu devíti polí můžeme vyčíst, že v oblasti řízení očekáváme určité požadavky a nároky na dítě. Rozlišujeme zde čtyři formy výchovného řízení na základě velikosti požadavků a míře jejich kontroly.

Silné řízení – mnoho úkolů, požadavků a velká kontrola

Střední – úkoly a požadavky jsou přiměřené a jejich kontrola také

Slabé – málo požadavků s minimální kontrolou plnění

Rozporné – množství požadavků bez následné kontroly

Oblast emočního vztahu zahrnuje to, jak rodiče své dítě přijímají, jak projevují lásku, kladné citové vztahy nebo naopak, zda rodiče vykazují citový odstup či odměřenost. Podle toho vykazujeme tři formy emočního vztahu.

Kladný – převažují kladné projevy

Střední – vyrovnané projevy kladných a záporných projevů

Záporný – převažují záporné projevy

Podle Čápa a Mareše (2001) lze díky těmto znakům popsat určitý styl výchovy v konkrétní rodině. Autokratický výchovný styl vzniká kombinací silného nebo středně silného výchovného řízení a záporného emočního vztahu. Výchova laskavá, a přitom přísná je založena na kombinaci silného výchovného řízení a kladného emočního vztahu. Za optimální výchovu je považována výchova se středním výchovným řízením a kladným emočním vztahem, zde je přiměřené řízení a velké vzájemné porozumění. Laskavá výchova bez požadavků a hranic je kombinací slabého výchovného řízení a kladného emočního vztahu. Kamarádský vztah vytváří slabé výchovné řízení s extrémně kladným emočním vztahem.

Z výsledků vyplynulo, že výchova dítěte není jediným faktorem ovlivňujícím osobnost. Děti vychovávané určitým stylem nevykazují jen pozitivní či jen negativní vlastnosti.

Při kladném emočním vztahu v kombinaci se středním výchovným řízením dochází k příznivému vývoji osobnosti, bývá stabilní s přiměřeným sebepojetím. Při silně záporném emočním vztahu se záporným či silným výchovným řízením dochází ke zvyšování labilitu dětí, posiluje se nesevdomitost s narušeným sebepojetím. Při extrémně kladném emočním vztahu zůstávají děti závislé na autoritě rodičů. (Čáp, 2001; Gillnerová, 2004)

Pro pozitivní výchovné styly, které mohou napomáhat k plné aktualizaci potencialit rozvoje osobnosti, je charakteristické, že jsou založeny na: **Zdůraznění významu životních perspektiv pro rozvoj osobnosti.** Významným faktorem je, že dítě přivyká samostatnému vytyčování cílů, plánování budoucnosti. Učí se seberealizaci v časové dimenzi: bere zodpovědnost za to, co si vytkllo jako cíl. **Vnitřním přesvědčení o hodnotě mezilidských vztahů,** které se vyznačují vzájemnou solidaritou, ochotou pomoci, společným úsilím realizovat správnou věc apod. **Upevňování a rozvoj sebevědomí.** Dítě umí ocenit vlastní sílu a nadchnout se pro její využití, rozvíjení a kultivování. **Posilování dítěte k tvořivému**

myšlení a jednání, tedy nespokojovat se s pouhou rutinou, zvykovým plněním úkolů. **Pevné přesvědčení o povinnostech a zodpovědnosti dítěte vůči rodině** jako celku, stejně tak jako je tento rodinný celek přesvědčen o svých povinnostech a zodpovědnostech vůči dítěti. (Helus, 2015)

4.2 Nevhodné výchovné styly

Nevhodné výchovné styly způsobují blokování rozvojových potencialit a je třeba se jim vyvarovat. Helus (2015) sem zařazuje: Traumatizování dítěte hrubými, nešetrnými reakcemi na to, co dítě dělá, vyvolávání strachu a úzkosti v něm z projevů vlastní iniciativy a aktivity. Nezáměr o to, co dítě dělá, jak se projevuje, oč mu samotnému jde. Zájem o jeho osobu, činnosti a výkony je jedním z hlavních motivujících faktorů rozvoje dětské osobnosti. Chybí-li, dítě přestává být konstruktivně aktivní, ale spíše se snaží vyprovokovat pozornost a zájem dospělých za každou cenu, či propadá apatii. Necitlivé zásahy do činnosti dítěte způsobující, že dítě se nedokáže se svou vlastní činností identifikovat. Jeho vztah k ní už není jednoznačně pozitivní, ale stává se buď dvojznačným nebo negativním. Činnost za těchto okolností přestává být silou, která razí cestu vpřed vývoji osobnosti. Při nevytížení dítěte hrozí nebezpečí, že dítě bude demoralizováno nudou či se bude zaměstnávat aktivitami, které mají v důsledku jednoduchosti malý rozvíjející a aktivizující efekt. Při přetížení dítěte vzniká riziko, že dítě bude demoralizováno neúspěchy, trvale unaveno neúměrnou námahou apod. (Helus, 2015)

Křížová (2021) ve své knize uvádí že při studii, v níž byla zkoumaná citová vazba dětí závislých matek, bylo zjištěno, že matky, které měly nejistý typ citové vazby vykazovaly menší míru citlivosti. Bylo zjištěno, že rodičovský styl závislých matek bývá autoritářský, rigidní, s nižší mírou tolerance, s užíváním fyzického a psychického trestání či na druhé straně s vysokou mírou pasivity a emočního napojení na dítě. U takovýchto dětí se potom projevuje nejistý a dezorganizovaný attachment. (Křížová, 2021)

Langmeier s Krejčířovou (2006) mezi nevhodné výchovné styly, které jsou pro vývoj dítěte škodlivé zařazuje následující styly. **Rozmazlující výchova**, kdy rodiče projevují dítěti téměř „opičí lásku“ a vyhovují mu v každém přání. **Výchova zavrhuje**, kdy rodiče dávají najevo přímo či nepřímo své odmítavé city a nesouhlas, navenek se jedná většinou o nepřiznané stanovisko schovávané za nezbytnost kázně. **Nadměrně ochraňující** nebo starostlivá výchova (hyperprotektivní). Rodiče ve snaze ochránit dítě před jakýmkoli nebezpečím dítě nadměrně ochraňují a brání mu tak v osvojování si schopností čelit rizikům. **Výchova**

perfekcionistická, která se vyznačuje přehnanou snahou po dokonalosti, skvělých výkonech doma, ve sportu, v zájmové oblasti. Rodič klade na dítě požadavky, které vzhledem ke svým dovednostem a věku není schopno plnit. **Nedůsledná výchova** obnáší kolísání rodiče mezi krajní přísností a krajní povolností, kdy například kompenzuje své pocity viny za předchozí přísnost. **Výchova zanedbávající**, týrající, zneužívající a deprivující, kterou představují případy ohrožení vývoje dítěte. (Langmeier a Krejčířová, 2006)

V knize Kateřiny Thorové (2015) je ke třem základním stylům výchovy přiřazen také styl **nezúčastněného, nedbalého rodičovství**. Pro účely této diplomové práce jsme tento styl zařadili do podkapitoly nevhodných výchovných stylů. Projevuje se omezenou citovou vřelostí, nedostatečnou kontrolou a nižší vzájemnou komunikací. Rodiče naplňují základní potřeby dítěte, ale příliš se neangažují, projevují nižší zájem o život, pocity a názory dětí a ani požadavky kladené na dítě nejsou příliš velké. Takto vychovávaná osoba může mít sklony k náladovosti, nedostatku soustředění, děti bývají impulzivní, obtížně ovládají své emoci a chování, mohou mít nižší sebevědomí. Mohou mít také sklony k užívání drog. (Thorová, 2015)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V následující kapitole seznamujeme s metodikou výzkumného šetření, obeamujeme s designem výzkumného šetření, stanovujeme výzkumný problém, cíle a výzkumné otázky, charakterizujeme výzkumný vzorek. Dále také uvádíme, jakou používáme techniku a metodu.

5.1 Kvalitativní výzkum

Vzhledem k tomu, že se charakter výzkumné práce zabývá především individuálními zkušenostmi a pocity žen v nelehkých životních situacích a jejich pohledem na vlastní výchovu a výchovu svých dětí, rozhodli jsme se pro kvalitativní výzkum, který nám dává možnost do těchto zkušeností nahlédnout.

Před začátkem výzkumného šetření bylo nutné nastudovat odbornou literaturu vztahující se ke kvalitativnímu výzkumu.

Praktickou částí diplomové práce navazujeme na část teoretickou a prezentujeme zde výsledky kvalitativního výzkumu, ke kterým jsme došli. Kvalitativní výzkum jsme zvolili proto, že jsme chtěli mapovat zkušenosti informantek a chtěli jsme pracovat s rozhovory do hloubky. Výběr informantek probíhal záměrně dle stanovených kritérií, o kterých pojednáváme níže. Výzkum byl realizován v přirozeném prostředí informantek. Výzkumným šetřením se snažíme odpovídat na otázky, které se týkají subjektivních zkušeností žen, které pravidelně a dlouhodobě užívají pervitin a zároveň jsou matkami. Chceme zmapovat jejich osobní zkušenost s vychováváním dětí v kontextu porovnání s vlastní výchovou v jejich dětství.

Dle Hendla (2008) můžeme kvalitativní výzkum chápat jako proces hledání porozumění. Je založen na různých metodologických tradicích zkoumání nějakého sociálního či lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje texty, mapuje názory informantů a prozkoumává přirozené prostředí života lidí. (Hendl, 2008)

Mišovič (2019) o kvalitativním výzkumu uvádí, že je orientovaný na rozdíl od kvantitativního holisticky. Při realizaci je uplatňováno mnoho naznačených, ale i dalších poznávacích, metodologických a metodických principů. Kvalitativní výzkumná strategie se vyznačuje těmito charakteristikami. Empirickým aspektem, zjišťováním subjektivní dimenze, kdy je typická zaměřenost na subjektivní zkušenost aktéra. Holistickým aspektem, který představuje kontextualizovanou povahu subjektu a prostředí. Metodami, kdy

se získávají data pozorováním, rozhovorem, lingvistickou a kulturní analýzou. Teorií odvozenou induktivně nebo interaktivně a formovanou opakovaným přesouváním ze subjektivního, zjišťovaného do obecných pojmů a tvůrčí teorie. (Mišovič, 2019)

Kvalitativní výzkum je vhodný při tematice, kterou má smysl studovat pohledem zúčastněných. (Loučková, 2010) K důležitým rysům kvalitativního výzkumu patří oboustranné porozumění mezi výzkumníkem a aktérem, které předpokládá otevřenost a opírá se o otevřenou komunikaci. U výzkumníka je důležité, aby prokazoval schopnost kvalitativního myšlení prostřednictvím orientace na subjekt, pečlivé deskripce, interpretace a pohledu na výzkum jako na proces permanentní komunikace, přirozeného prostředí výzkumu, postupné přenositelnosti. (Mišovič, 2019)

Podle Hendla (2016) probíhá analýza dat a jejich sběr současně. Kvalitativní výzkum se provádí delším a intenzivním kontaktem s terénem nebo situací člověka. Tyto situace mohou být banální, ale reflektují každodennost jedinců. (Hendl, 2016)

Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují (Strauss & Corbinová, 1999).

Nejprve jsme stanovili hlavní cíl výzkumu, kterým je zmapovat zkušenosti žen (pravidelných a dlouhodobých uživatelék pervitinu) s výchovou dětí v kontextu jejich vlastního dětství. A následně jsme stanovili dílčí cíle. Potom jsme specifikovali hlavní a dílčí výzkumné otázky. Jako techniku, díky které získáme potřebná data, jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor, který umožní informantkám odpovídat na otázky a výzkumníkovi umožní se dál doptávat na otázky, které při rozhovorech dále vyvstávaly.

5.2 Výzkumný problém, cíl a výzkumné otázky

V následující podkapitole budeme stanovovat výzkumný problém, pokládat výzkumné otázky a vytyčovat výzkumné cíle.

Výzkumný problém

Výzkumný problém nám jasně pojmenovává, čeho se výzkum týká. Výzkumný problém je něco problematičtějšího a odehrává se v sociální realitě. Je formulován obecně a je částečně synonymem daného tématu. (Švaříček a Šedřová, 2014)

Výzkumný problém uvádíme takto: **pokus o přiblížení pohledu žen (dlouhodobých a pravidelných uživatelů pervitinu) na výchovu jejich dětí v kontextu srovnání s vlastní výchovou v dětství.**

Prostřednictvím kvalitativní analýzy se snažíme zmapovat, jak byly tyto ženy samy kdysi vychovávány, a tím, jak ony samy přistupují k výchově svých dětí v současnosti.

Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je **zmapovat zkušenosti žen (pravidelných a dlouhodobých uživatelů pervitinu) s výchovou dětí v kontextu jejich vlastního dětství.** Od hlavního cíle výzkumu se odvíjejí i specifické dílčí cíle:

1. Zmapovat pocity spojené s výchovou dětí u matek závislých na pervitinu.
2. Prozkoumat subjektivní prožitky žen užívajících pervitin při výchově svých dětí.
3. Zjistit, jak vnímají souvislost mezi vlastní výchovou v dětství a typem výchovy, kterou používají u svých dětí.

Výzkumné otázky

Podle Hendla (2016) výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a k němu určí základní otázky, ty může v průběhu výzkumu modifikovat či doplňovat v průběhu sběru a analýzy dat. Dále výzkumník hledá a analyzuje veškeré informace, které by mohly přispět k osvětlení otázek, provádí induktivní i deduktivní závěry a pracuje přímo v terénu. (Hendl, 2016)

Hlavní výzkumná otázka: **Jak vnímají ženy závislé na pervitinu výchovu dětí v kontextu svého vlastního dětství?**

Ze stanovených dílčích cílů jsme formulovali konkrétní otázky, které pomohou naplnit hlavní cíl výzkumu.

Tyto otázky jsou následující:

1. Jak tyto ženy vnímají pocity spojené s výchovou vlastních dětí?

2. Jaké jsou subjektivní zkušenosti těchto žen s výchovou vlastních dětí?
3. Jaké souvislosti vnímají tyto ženy mezi vlastní výchovou v dětství a současnou výchovou vlastních dětí?

5.3 Výběr výzkumného vzorku

V následující kapitole se seznámíme s výzkumným vzorkem.

Výběr výzkumného vzorku probíhal záměrně podle stanovených kritérií. Do výběru spadaly klientky Terénního programu ve Zlíně Společnosti Podané ruce o.p.s. Kritérii pro výběr bylo:

1. Ženy pravidelně užívající pervitin po dobu alespoň 5 let
2. Matky dětí ve věku 3 až 12 let
3. Alespoň jedno z dětí mají nebo měly v péči po dobu delší než 3 roky

Postup probíhal tím způsobem, že jsme si mezi klienty Terénního programu ve Zlíně nejdříve vybrali ženy, poté jsme z nich vybrali ženy, které jsou již matkami a své dítě mají či měly v péči po dobu delší než tři roky. Z tohoto výběru nám vyšlo několik klientek, které jsme kontaktovali. S poskytnutím rozhovoru souhlasily 3 klientky a s nimi jsme následně uskutečnili rozhovory.

Informantky

Informantka A

Informantka A je 34 letá žena, matka 4 dětí. Nejmladší dítě (3 roky) žije s ní v domácnosti, starší tři děti vychovávala do roku 2020, kdy byly soudně přidělené prarodičům, informantčíným rodičům. Pervitin bere intravenózně 16 let. Doposud nepodstupovala žádnou odvykací léčbu.

V současné době žije se synem v malé garsonce, kterou si pronajímá, je bez práce, pobírá dávky SSP, syn pravidelně navštěvuje mateřskou školku. Zbylé tři děti vídá jednou za čtrnáct dní na víkend.

Momentálně čeká na rozhodnutí soudu v trestněprávní záležitosti obvinění z distribuce drog. Jak sama uvedla, hrozí jí trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců.

S rodinou je v kontaktu při předávání dětí. Do roku 2020 bydlela v domě u svých prarodičů, kde obývala se všemi dětmi jedno patro v dvougeneračním domě. Následně však podala její

matka oznámení OSPOD o údajném zanedbávání péče dětí. Informantka začala mít s OSPOD problémy a následovalo svěření dětí do péče jejích rodičů. Informantka v té době byla těhotná s nejmladším synem, kterého jediného má zatím do současné doby v péči.

Od prarodičů se odstěhovala, vystřídala různá bydlení po kamarádech, také ve squattu, to vše v době těhotenství. Nyní je v podnájmu v malé garsonce, kde vychovává syna. Otec dětí je ve výkonu trestu odnětí svobody.

Informantka B

Informantka B je 35 letá žena, je matkou 1 dítěte (8 let), které měla do nedávna v péči, ale v posledním půlroce bylo dítě soudně přidělené bývalému partnerovi, otci dítěte. Pervitin bere intravenózně 20 let. Doposud nepodstupovala žádnou odvykací léčbu.

V současné době bydlí v podnájmu v hotelovém pokoji, kde zároveň v daném hotelu vykonává práci recepční. Současně s touto prací si také přivydělává jako prodavačka v second handu. Dcera byla před půlrokem soudně svěřena do péče otce. Dceru vídá jednou za čtrnáct dní na víkend, někdy častěji dle domluvy s otcem. S rodinou je ve velmi omezeném kontaktu, matce má kromě jiného také za zlé, že podala oznámení OSPODu kvůli podezření na zanedbávání péče. Dcera nyní žije s otcem.

Informantka C

Informantka C je 37 letá žena, matka 5 letých dvojčat, která má ve své péči. Pervitin užívá intravenózně 20 let. Doposud nepodstupovala žádnou odvykací léčbu.

V současnosti žije s dětmi v pronajatém domku, děti navštěvují pravidelně mateřskou školku. Děti jí byly svěřeny do péče poté, co jí byly krátce po porodu na čas odebrány z důvodu nálezů pervitinu v krvi. V té době byly na čas svěřeny do péče její matky. Nyní je vychovává sama. S otcem dětí nežije, ten se před nedávnem vrátil z výkonu trestu odnětí svobody s snaží se vést řádný život. S dcerami se pravidelně vídá.

Informantka byla v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody také, to bylo ještě v době, kdy nebyla matkou.

5.4 Polostrukturovaný rozhovor jako metoda sběru dat

V této podkapitole se seznámíme s výzkumnou metodou a přiblížíme její průběh.

Jako nejlepší metodou sběru dat se jevila metoda polostrukturovaných rozhovorů, kdy jsme měli část otázek předem připravené a další otázky vyvstávaly přirozeně v průběhu rozhovorů.

Rozhovory se odehrávaly v přirozeném prostředí informantek, většinou přímo u nich doma nebo alespoň v blízkosti domova. Samotným rozhovorům předcházela dlouhodobý vztah informantek a výzkumníka, který rozhovory vedl, jednalo se o vztah sociálního pracovníka a klientek Terénního programu ve Zlíně. Díky tomuto vztahu byla zajištěna důvěra a otevřenost informantek při rozhovorech.

Rozhovor byl rozdělen na dvě části, první část se věnovala dětství informantek, jakou zažily výchovu, jaký měly vztah s rodiči, zejména s matkou, jak na své dětství vzpomínají a co byly důležité milníky. Často také přirozeně začaly mluvit o tom, kdy začaly brát pervitin. Druhá část rozhovoru se týkala jejich mateřství, jaký používají výchovný styl, jak se v roli mámy cítí, jak by se popsaly, kdyby se mohly vžít do svých dětí.

Průběh rozhovorů

Rozhovory probíhaly v průběhu měsíců února a března, probíhaly v přirozeném prostředí informantek a toto místo si informantky určily samy. V souvislosti s citlivostí tématu jsme volili prostředí, kde se respondentky cítí dobře a kde nehrozilo vyrušování vnějšími podněty. Všem byla také nabídnuta možnost telefonického rozhovoru, pokud by se tak respondentky cítily lépe či z jejich časových důvodů, ale žádná z nich neměla zájem tuto možnost využít. Všechny rozhovory tedy probíhaly z očí do očí. K důvěrnému rozhovoru přispívalo také to, že výzkumník provádějící rozhovory je pracovníkem Terénního programu ve Zlíně, jehož jsou respondentky klientkami a s každou klientkou se dlouhodobě profesně zná.

Všechny respondentky byly ubezpečeny o anonymitě výzkumu, byly seznámeny s tím, k čemu rozhovor poslouží a všechny také souhlasily s nahráváním. Rovněž byly obeznámeny s možností neodpovídat na otázky, které by jim byly nepříjemné a kdykoli rozhovor ukončit, pokud by se necítily komfortně.

Informantka A

Rozhovor proběhl po domluvené schůzce u informantky doma. Informantka odpovídala klidně, zpočátku byla cítit mírná nervozita, to se ale po prvních pár otázkách uvolnilo. Rozhovor trval téměř hodinu a k důvěrné atmosféře přispěl fakt, že se informantka

s výzkumníkem zná z Terénních programů ve Zlíně, ve kterém je výzkumník zaměstnaný. Při rozhovoru byl přítomný také syn, který sledoval pohádky na tabletu.

Informantka B

Rozhovor probíhal po domluvené schůzce v parku na lavičce poblíž informantčina bydliště. Toto místo si informantka zvolila sama a sama si i určila konkrétní lavičku, kde se cítí dobře a ráda tam sedává. Rozhovor nebyl nikým rušen a trval hodinu. Informantka se při něm otevřela a při citlivých otázkách na její dětství a také na dceru, plakala. Informantka se s výzkumníkem zná 12 let, protože je stejně jako v předchozím případě klientkou Terénních programů ve Zlíně.

Informantka C

Rozhovor probíhal u informantky doma po předchozí telefonické domluvě. V bytě byly přítomné také děti, které si ve vedlejší místnosti hrály. Informantka byla stručnější než předchozí dvě informantky, byla také mírně nervózní.

6 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V následujícím textu přibližujeme, jakým způsobem probíhala analýza rozhovorů, jak jsme postupovali a k jakým postupným výsledkům jsme se dopracovávali.

Ke zpracování dat byl použit nejprve přepis rozhovorů a následné kódování dle postupu v metodice zakotvené teorie. Nejprve otevřené kódování, axiální a následně selektivní. Na základě tohoto kódování vznikaly kategorie, které se postupně měnily až do finální podoby uvedené v práci. Z výše uvedeného byla následně vytvořena zakotvená teorie.

6.1 Otevřené kódování

V této podkapitole ukazujeme, jaké subkategorie a kategorie vznikly při otevřeném kódování.

Nejprve jsme otevřeným kódováním u každého rozhovoru vytvořili pojmy zachycující danou myšlenku, tedy kódy. Praktickou ukázkou toho, jak probíhalo otevřené kódování přímo v prepisech rozhovorů přikládáme v příloze P II diplomové práce. Na základě nalézání provázanosti kódů a zjišťování společných témat byly vytvořeny jednotlivé subkategorie, ze kterých následně hlavní kategorie. Subkategorie uvádíme v následujícím textu a dále z nich vytváříme kategorie, se kterými dál pracujeme.

Subkategorie:

Informantka A

4. Rodina v dětství
5. Přísnost – volnost ve výchově v dětství
6. Braní drog
7. Tresty v dětství
8. Posměch spolužáků
9. Izolovanost od kamarádů
10. Doma přísná pravidla
11. Absence citů
12. Partnerský vztah
13. Moje absence trpělivosti

14. Náročná životní situace (je toho moc)
15. Zdravotní problémy dětí
16. Problémy s institucemi (PČR, OSPOD)
17. Dítě v kolektivu
18. Pocit v roli mámy
19. Bití dítěte
20. Pohled dítěte
21. Osobní výčitky
22. Představa ideální výchovy
23. Pocity nedocenění
24. Pocit přijetí až v dospělosti
25. Jsem oporou svým dětem?
26. Špatné vzpomínky na dětství

Informantka B

1. Rodina v dětství
2. Rozvod jako důležitý milník
3. Nezájem matky
4. Otec
5. Sebeпоškozování jako reakce na vztah s matkou
6. Posměch spolužáků
7. Izolovanost od kamarádů
8. Nedůvěra matky ve mně
9. Zanedbávání od matky
10. Tresty v dětství
11. Špatné vzpomínky na dětství

12. Moje uzavřenost
13. Absence projevů citů
14. Dítě v kolektivu
15. Projevy lásky od dítěte
16. City k dceři
17. Sociální izolovanost přetrvává do dospělosti
18. Představa ideální výchovy
19. Chyby při výchově (co bych změnila)
20. Pohled dítěte
21. Zdravotní problémy dítěte
22. Dceřina uzavřenost
23. Chci být jiná než máma
24. Problémový partnerský vztah

Informantka C

1. Rodina v dětství
2. Rozvod jako důležitý milník
3. Přísnost – volnost
4. Tresty v dětství
5. Projevy citů od mámy
6. Chyby mámy
7. Vztah s mámou
8. Bití dětí
9. Náročná situace (je toho moc)
10. Čeho si na rodičích vážím
11. Moje nedostatky ve výchově

12. Pohled dětí
13. Projevy lásky od dětí
14. City k dětem
15. Snažím se být dobrá máma
16. Představa ideální výchovy
17. Jsem oporou svým dětem?
18. Poučení z chyb v minulosti

U jednotlivých informantek docházelo k podobnosti kódů a k provázanosti jednotlivých subkategorií (v následujících podkapitolách zvýrazněny tučným stylem písma). Díky tomu jsme mohli vytvořit tyto základní kategorie týkající se pohledu matek na výchovu svou a výchovu svých dětí. Těmto kategoriím se budeme dále věnovat.

Hlavní kategorie

Otevřeným kódováním nám vzniklo 11 hlavních kategorií, které dále rozvádíme.

1. Vztah s rodiči
2. Matka jako hlavní činitel ve výchově
3. Výchova v dětství
4. Sociální interakce v dětství
5. Problémy v dospělosti a pocity
6. Náročná životní situace (je toho na mě moc)
7. Nedostatky ve výchově dětí
8. Bití, křik a tresty
9. Vztah s dětmi, vzájemné city
10. Poučení z chyb rodičů?
11. Zdravotní stav a rozpoložení dětí

1. Vztah s rodiči

Když jsme se informantek ptali na jejich rodiče, všechny tři mluvily zejména o matce. O otci mluvily tak, že se v domácnosti spíše nevyskytoval, při výchově hrál spíše vedlejší roli nebo chyběl úplně, u dvou informantek došlo k rozvodu rodičů a k návštěvám u otce docházelo méně často, postupně vůbec.

Informantky se v rozhovorech zabývaly svou **rodinou v dětství**, dvě informantky uváděly **rozvod jako důležitý milník**, kdy své dětství vnímaly jako spokojené, dokud nedošlo k rozvodu rodičů, pak už bylo méně spokojené. Informantky po rozvodu zůstávaly s matkou a s otcem se stýkaly méně. U třetí informantky sice nedošlo k rozvodu rodičů, ale uváděla, že otec byl méně přítomný.

Zabýváme-li se výchovou, kterou informantky v dětství prožily, zjišťujeme, jak vypadalo jejich rodinné zázemí a jaký měly vztah s rodiči, resp. jak ony samy ho vnímají. Výpovědi dvou informantek podobně uváděly, že dětství vnímají jako spokojené, dokud nedošlo k rozvodu rodičů. Tuto výpověď uváděly informantky B a C. „(...) *odmalička asi do já nevím, asi do osmi nebo sedmi roků a pak se teda rozvedli naši a to bylo jakože na prd, no (...)*“ (C3)

2. Matka jako hlavní osoba

Jako nejdůležitější výchovně působící osobu všechny informantky uváděly matku. Co se však velmi lišilo, byl vztah s matkou.

IA vnímala svou matku a její výchovu jako velmi přísnou. Zmiňovala se o křiku, ale také o fyzických trestech, které matka používala. IA k ní neměla důvěru a spíše se jí bála. Bála se přinést špatnou známku ze školy. Ačkoli její prospěch byl výborný, bála se, i když byla její známka dvojka. „(...) *já to mám, jakože mamku, to mám, že ta mi vždycky prostě za všechno nadávala, jo, nebo byla takový pedant (...)*“ (A4) Uváděla také naprostou **absenci projevů citů**, od vlídných slov po fyzické projevy lásky. Jako oporu vnímala informantka svou tetu, sestru matky. Ale matce se nemohla s ničím svěřit, protože následovala negativní reakce.

IB zase velmi zdůrazňovala **nezájem matky**, který se táhnul celým dětstvím a naprostou **absenci projevů citů** ze strany matky. Uváděla, že v dětství vnímala, že matka projevovala více citu bratrovi a sestře. „(...) *máma si mě prostě vůbec nevšímala (...)*“ (B3), „(...) *máma na mě prostě kašlala, ona mě prostě nechala chodit v roztrhaném oblečení (...)*“ (B7) Výroky o nevšímavosti matky asi nejvýrazněji dokládá výrok „(...) *málem mě nechala umřít*

už tehdá (...)“ (B16) „(...) když už jsem vlastně brala tehdá, tak jsem jí psala, že vlastně mi není dobře, jak jsem byla těch 14 dní v umělém spánku a nevím, co se stalo. A vlastně ona přišla na ubytovnu, dovezla mi kofolu a nějak nevím, co už to bylo a vlastně já jsem tehdá, ona tam byla asi dvě minuty nebo tři, já jsem vyzvracela krev, protože už fakt mi bylo strašně špatně, já jsem vyzvracela krev a ona se jenom otočila jako na podpatku a – fuj, tady nebudu, a odešla. A nechala mě napospas osudu, co bude. (...)“ (B17)

Informantka IC naproti tomu popisuje svůj vztah jako hezký, až kamarádský. Vyprávěla, že za matkou mohla kdykoli přijít, když ji něco trápilo a cokoli s ní sdílet. Na otázku, jak projevovala matka city, odpovídala, že **projevování citů** určitě nechybělo „(...)já nevím, tak normálně, jako normálně dobrou noc, pusu, prostě jakože takhle. Normálně třeba mazlení, objímání a tak (...)“ (C7) Co jí však vadilo, bylo matčino pití.

3. Výchova v dětství

O trestech mluvily všechny tři informantky, ať už to bylo v souvislosti s trestáním vlastních dětí nebo s tresty, které samy zažily jako o určité součásti výchovy. První informantka IA prožila velmi přísnou výchovu, kde bylo důležité dodržovat jasně stanovená pravidla týkající se domácích povinností a známek ve škole. Povinnosti plnila vzorně a měla strach, když ze zaběhnutých pravidel vybočila. Následoval buď fyzický trest v podobě bití nebo křik většinou matky. Do přísné výchovy se zapojoval také otec a prarodiče.

IA hovořila o velmi striktním **dodržování pravidel a přísných trestech** a uváděla také, že by si nikdy nedovolila až do svých 18 let nějak pravidla porušit. Se svým bratrem chodila vždy ven, až bylo uklizeno a udělány všechny úkoly, následovala ještě návštěva prarodičů v nižším patře nebo na zahradě, kde pomohli ještě jim a až teprve potom se mohli věnovat své volné zábavě. „(...) já jsem volnost neměla vůbec. Třeba když jsem měla 18 roků, už jsem třičtvrtě roku chodila s tatínkem svých dětí, teda 14 dní po 18. narozeninách jsem šla za mámou v pátek, až bylo všechno uklizené, nebylo už co dělat. Šla jsem se zeptat, jestli můžu spát u xxx poprvé. Ona mi řekla, že ne, že do desíti musím být doma. A mě nenapadlo dojít v 10 hodin a 5 minut, jako já jsem fakt za pět deset byla doma. (...)“ (A6) Oba rodiče byli přísní, oba používali fyzické tresty, ale matka byla přísnější. Informantka uváděla, že velká přísnost byla kladena na známky ve škole, kdy prospívala se samými jedničkami až do deváté třídy ZŠ. Když potom donesla dvojku, měla velký strach, co doma bude. „(...) Naše máti ta vždycky, já jsem třeba dívej, já jsem měla první trojku ne na vysvědčení, ale prostě první trojku jako známku jsem dostala na konci šesté třídy, jo, a já jsem si nenechala zapsat do žákovské, protože já jsem z toho byla úplně nemocná, jako že jsem

to v té škole na konci šesté třídy chapeš, bála jsem se prostě to, protože jsem dostávala facky za dvojky, jo, ale ne proto, že by prostě si na mě mama něco léčila, ale prostě už věděla, že. Nebo věděla, no, vlastně ani nevím, prostě ona se mnou běž se učit, táhni se učit, jo, ted'ka řekla, že seš naučená a ted'ka ona došla. To je napsaný domácí úkol, a to je pěkně napsané a piš to znovu, víš to? Takže já pokaždé jsem udělala chybu, to zase celé musela psat znovu. Ona to asi, asi to myslela dobře, ale tak jakože.(...)“ (A11)

IB „(...) Pamatuju si, že dostávala jsem jakože facku, to vím (...)“ (B40)

IC měla volnou výchovu bez používání trestů. „(...) já jsem nikdy nedostala ani zaracha, ani facku, nic. Takže taková spíš volnost. Jediný trest bylo, že možná někdy zvýšila hlas nebo mě ignorovala, nebavila se se mnou, ale jinak fakt nic. (...)“ (C4, C5, C6)

4. Sociální interakce v dětství

IA a IB podobně vypovídaly, že se u nich v dětství projevovala určitá **sociální izolovanost**. Mluvily také o **posměchu**, který v dětství zažívaly ze strany vrstevníků z toho důvodu, že příliš nechodily ven. U IA to bylo proto, že doma panovala přísná pravidla a měla četné povinnosti, které musela plnit. U IB to bylo z důvodu nezapadání do sociální skupiny, ať už kvůli zanedbanému vzhledu (oblečení, nadváha), tak také kvůli **uzavřenosti** informantky a určitému strachu z lidí, které přetrvávají i v dospělosti. Obě také uváděly, že zažívaly posměch, až šikanu ze stran spolužáků.

IA „(...) Tak já jsem se potom neměla ani žádné kámoše, že proto jsem se začala bavit s těma pankáčema, kde mě nikdo neodsuzoval. Ve škole se mně všichni smáli, že nemůžu nikam ven, že všichni chodili, no, od 15 roků na nějaké diskotéky, zábavy, že, a já jsem musela být málem kolem baráku (...)“ (A12, A13)

IB „(...) já jsem nikdy nechodila vlastně mezi lidi, protože prostě se mi děcka ve škole smáli. Jednak jakože za to, jaké mám oblečení nebo takhle, tak prostě jsem nechodila skoro vůbec ven (...)“ (B25, B26, B27) Informantka B zároveň také uvádí, že od dětství trpí **sebepoškozováním**, které dává do souvislosti jednak s posměchem od dětí „(...) A je to následek toho, že když jsem byla malá, tak se mi smáli, že jsem tlustá. Vlastně posmívali se mi a nějaká šikana tam byla a trošku to ve mně gradovalo a vygradovalo to pozdě právě (...)“ (B47), ale hlavně jako reakci na nepochopení od matky. „(...) ale pamatuju si třeba taky, když vlastně byly nějaký takový ty problémy doma s tou máti, jako že prostě jsme si třeba v té době nějak nerozuměly a vlastně já pořád vidím jenom ten pocit, jak jsem seděla u toho stolu a vlastně tam ležely nůžky a vlastně začala jsem se řezat. Než abych ublížila

máti nebo abych jí řekla něco hnusného, tak jsem začala řezat radši do sebe. Pak prostě byla taková úleva z toho (...)“ (B41, B42)

5. Problémy v dospělosti a pocity

Všechny tři informantky berou drogy, jsou závislé na pervitinu, IC také zápolí se závislostí na alkoholu a gamblingem. S tím souvisí všechny přidružené problémy jako jsou **potíže s institucemi** jako OSPOD, PČR, soudy, narušené vztahy s blízkými, problémová partnerství. Všechny informantky mají dluhy, jsou pod dohledem OSPOD.

IA hovořila o tom, že poprvé zažila pocit přijetí v dospělosti, když jí tento pocit dal její tehdejší přítel, otec jejích dětí. IA trpí autoimunitním onemocněním alopecií. IA byly odebrány 3 starší děti a svěřeny do péče prarodičů. V současné době je souzena za distribuci drog a čeká na rozhodnutí soudu.

IB trpí sebepoškozováním a částečným strachem z lidí. IB byla dcera odebrána a svěřena do péče otce. V současnosti dluží také na alimentech, v nedávné době byla vyslýchána PČR z důvodu distribuce drog a výsledku se účastnila také dcera.

IC byly děti odebrány krátce po narození, svěřeny do péče prarodičů a následně opět svěřeny do péče informantce C. V nedávné době jí hrozilo opětovné odebrání dětí a také měla potíže kvůli distribuci drog.

Únikem od starostí jsou drogy nebo alkohol, které už jsou zároveň i součástí jejich života.

6. Náročná životní situace

Informantky uváděly, že někdy **je toho na mě moc**. Obvykle proto, že se nejen starají samy o domácnost, obstarávání peněz, ale také z toho důvodu, že další starosti jim přináší **problémový partnerský vztah**. U IA se jedná o otce jejích 4 dětí, který je momentálně ve vězení za distribuci drog, u IB partner, se kterým momentálně nežije a je otcem její dcery, který informantku často bil a u IC o otce jejích dětí, se kterým informantka také nežije a který byl před nedávnem propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody za distribuci drog. Všechny tyto vztahy byly velmi problémové, ve všech se projevovaly patologie jako domácí násilí, závislost na partnerovi, nucení k obstarávání drog.

Trestání dětí, ať už fyzické nebo křik se nejčastěji objevovalo v momentech, které informantky nazývaly „**když je toho moc**“.

IA „(...) *dovedeš si představit takovéto, když jsi matka, ráno si ti vzbudí děčko a protahuješ, už to máš člověk jako plné zuby, jo, se protahuje taky, ahoj, ráno, mami a ty si duchu říkaš*

"kurva nesor mě", víš prostě, že už je toho moc. A hlavně on ted'ka, že nemáme žádnou babičku, protože s xxx mamkou nejsme v kontaktu, nemáme žádnou babičku a nikoho, nikdo ho nechce hlídat, takže my jsme furt spolu. A ted' do toho, když máš prostě chlapa idiota, takže máš další tři děcka v chlapovi a nestará se o nic, takže ty vlastně lítáš, sháníš peníze, sháníš perník, uklízíš, vaříš, děcko, řešíš peníze na nájem, řešíš všechno a oni sedí a dělají bordel, nic jiného nedělají, to nenadávej potom, jako, že když, když dojdeš a zase je tady bordel už počtvrté za den, třeba, když jakože dělají jenom to, že oni si vyslečou a nechají ti to ležet uprostřed místnosti.(...)" (A38, A39, A40)

IC „(...) jsem unavená prostě z práce, že celkově, takže si myslím, že to někdy není tak, jak by to mělo být (...)" (C19, C20)

7. Nedostatky a chyby ve výchově

Formou sebereflexe se informantky zamýšlely, jaké dělají chyby a jakých nedostatků se dopouští ve výchově. Odpovídaly, že jim občas **chybí trpělivost** a také se dětem věnují méně, než by chtěly nebo než by správně mělo být. Informantka A si nejvíce vyčítala nedostatek trpělivosti a to, že občas nedokáže ovládat vlastní agresi. To dokládá výrok o červené tmě, kterým potvrzuje, že má občas problém se sebeovládáním, co se fyzických útoků na svoje děti týče. Z tohoto má také následně, jak uvádí, **osobní výčitky**. „(...) No, jako že to je, ale třeba 80 %, jako že bití se nemusí. Jenomže to už prostě jedeš automaticky Že to už prostě na to nemáš, prostě vidíš automaticky a nepřemýšlíš nad tím, jakože já jsem třeba tak Peťu jednou a od té doby mám to doted'ka, jo, kdybych ho lištila nebo prostě pleskla rukou třeba po řiti vždycky. Ale já tomu říkám červená tma, že mě normálně musela z něho máti sundávat. On měl tři roky a já jsem ho nemohla, já jsem nemohla, to ne, že bych prostě byla to, ale já jsem prostě nemohla přestat ho bít, úplně za prkotinu, a to nebylo, že by, možná, že jsem narušená, co, ale já prostě, to už je toho tak strašně moc a ted'ka z žádné strany žádná podpora, víš žádná.(...)" (A69, A70, A71)

Informantka B vzpomíná na to, že by s dcerou více chodila ven a vzápětí dodává, že to bylo z důvodu jejího **strachu z lidí**. „(...) ale hodně věcí bych na té výchově změnila, když byla maličká, tak bych s ní chodila častěji ven, což jsem nechodila. Jsem se bála asi lidí nebo já nevím (...)" (R119).

Tyto výroky byly také doplněny otázkou, pokud by se měly vžít do svého dítěte, co by samy sobě řekly, tedy **pohled dítěte/děti**. Při této otázce se nejvíce zamýšlely a pozastavovaly. V dojatých reakcích bylo znát, že se jedná o emočně silnou otázku.

IA „(...) No, já jsem teďka, nedávno jsem nad tím přemýšlela, jako už mě, prostě jsem měla nějaké takové období, pár dní, pro mě na to byly, ne v pohodě, období, pár, někdy jsem jako, že fakt měla ponorku, jo, on byl úplně ošterný, to byla hrůza a až takový výserný, víš, naschvál prostě xxx pojd', spěchame nebo oblečeme a on si tady stoupal, začal se točit dokolečka uprostřed, říkám to si jako fakt dělá prdel, víš co já už toho tak a teďka ještě tady tímto mě bude srat, on chce asi fakt dostat. Takže jsem si říkala, že jak je to prostě na hovno, že čeho se mám chytit, víš, jako, že už prostě nemůžu, mě to nebaví, v uvozovkách, nebaví a pak jsem si říkala, ty vole prober se, protože jak musí být, asi mu ráno se vzbudí a co uvidí zašklebenou, uječenou hysterickou, jo, prostě. Nikoho jiného, nemá, na koho se má obrátit, komu to má říct, nebo kdo řekne. Pojd sem, prostě ser na to, bude to dobré, ale teďka si vem, že to jsme nastejno, jo, protože taky nemám nikoho jiného no jo, jenomže já si to dovedu odůvodnit, on ne. Víš, jakože, co on si musí myslet, jako nechtěla bych to vědět, to bych se musela jít zabít asi, no. Nejhorší je, víš, co nejhorší, nejhorší, když si to uvědomíš jako člověk, že s tím musíš žít, tak to je nejhorší, když už jsi v tom tak dlouho, že vlastně už to je strašně těžké udělat jinak, jako že se, jo, akce, reakce a teďka ještě před tou reakcí, že se musíš na setinu vteřiny zastavit a teďka si všechno, že. Nejde to, nejde to, takže je to taky zautomatizovaný, že nějaký ty reakce a tak. (...)“ (A60, A61, A62, A63, A64, A65, A66, A67, A68)

IC „(...) že to někdy není tak, jak by to mělo být. Že bych si s nima měla víc třeba kreslit nebo jako něco takového, víš (...)“ (C20) „(...) ať se jim víc věnuju (...)“ (C18)

IB jako **pohled dcery** uváděla „(...) kurva vzpamatuj se, ať pro to něco dělám, ať se jako vzchopím (...)“ (B98, B99)

8. Bití a křik

Všechny informantky někdy použily křik nebo **bití** IB mluvila o křiku, kdy jednou na dceru křičela a následně ji kamarád zpětnou vazbou konfrontoval, že by na dceru takto křičet neměla. Od té doby si na to informantka dávala pozor a nekřičela. „(...) on tehdy kamarád mi to strašně vyčetl, že prostě to dělám špatně. A od té doby jsem na ni nekřičela (...)“ (B86) Fyzické ubližování na dceru nikdy nepoužila.

Ostatní dvě informantky tělesné tresty využívaly. IC byla dokonce pracovnící OSPODu utvrzována, že dělá správně. „(...) jo, normálně dostanou na zadek, když se mi něco nelíbí. To jako mi říkala sociálka, co mě hlídají, jakože OSPOD, tak říkám, jako že se s nima

nemazlím, že dostaly jakože na zadek, ona mi říkala, jako že jsem zareagovala dobře, jako že, jako že to bylo na místě prostě, no. (...)“ (C15)

IA uplatňovala bití dětí často, a to ať dříve, když vychovávala všechny děti, tak i v současné době, kdy vychovává nejmladšího chlapce. Jednak uváděla, že jí někdy ujedou nervy a syn dostane i za „prkotinu“ nezaslouženě nebo tak někdy uvolňuje stoupající pocit agrese a svůj vztek neovládá.

9. Vztah s dětmi

Přestože mnohdy nebyly informantky schopné udržet nervy na uzdě a projevovaly se ke svým dětem agresivně, všechny shodně potvrzovaly, že i když někdy mají všeho dost, svoje děti mají velmi rády a **city k dětem** mají.

Informantka A sama vychovává jen poslední ze svých 4 dětí. Starší tři žijí u prarodičů. Informantka uvádí, že má svoje děti ráda, ale všechny tři by je vychovávat nechtěla, protože by je nezvládla. Občas má všeho dost, i když se stará jen o jednoho z nich.

IB se velmi často zmiňovala, jak velmi dceru miluje a nikdy by nechtěla, aby trpěla stejně jako trpěla ona v dětství. „(...) *To bych jí nikdy neudělala, abych dopustila, aby se tak trápila jak já (...)*“ (B60) Zároveň s tím však také uváděla, že je jí velmi líto, že s dcerou momentálně nežije, situaci by si přála změnit, přála by si to i její dcera, ale informantka toho momentálně z finančních a existenčních důvodů není schopna.

IC svoje děti vychovává, děti s matkou žijí. Svoje city k dětem dokládá také tím, že uvádí „(...) *snažím se, co můžu (...)*“ (C14) „(...) *snažím se udržet jakože bydlení, snažím se být, jakože těm dětem dobrou mámou, nechtěla bych opakovat minulost, vrátit se zpátky do kriminálu, být bez dětí (...)*“ (C25)

IC „(...) *no, i když toho mám někdy jakože takhle všeho, tak jako jo, prostě su ráda, že je mám v životě (...)*“ (C16, C17)

Lásku dokazovaly také tím, že uváděly **projevy lásky od dětí**, jakým způsobem jim dávají najevo děti svou lásku. „(...) *vždycky říkají moje maminko milovaná (...)*“ (C22) „*nakreslila obrázek a pak mi řekla, ať si to přečtu, až odjede. Bylo tam jakože pro nejlepší maminku na světě, nikdy tě nechci ztratit (...)*“ (B101)

10. Chyby rodičů jako poučení?

V rozhovorech jsme mluvili o tom, co by informantky nechtěly po svých rodičích opakovat. Z rozhovorů plynulo, že jsou věci, o kterých někdy uvažovaly tak, že by je po svých rodičích

nechtěly opakovat. V tomto se nejdůrazněji vyjadřovala informantka B, která často opakovala, že by nikdy nechtěla, aby její dcera zažívala podobnou lhostejnost matky jako ona. Tomuto pocitu se snaží předcházet tím, že kdykoli je s dcerou, snaží se jí maximálně věnovat a projevovat jí city, **chce být jiná než máma.** „(...) *Když jsem tehda třeba ještě tam bydlela a vlastně xxx byla maličká, já jsem měla vynést koš a představa toho, že ona se vzbudí během třeba těch pěti minut. Zjistí, že tam nejsou, tak ona by začala strašně plakat. Mě taková představa rve srdce. A představa toho, že ona by se takhle trápila, jak já jsem se trápila nebo jak já se třeba trápím. To by mi urvalo srdce úplně. Já nechápu třeba, jak moje matka tohle mohla dopusti, že se na takhle dívá, že prostě vidí nebo viděla v té době, že... Nebo možná ju to ani nezajímalo, že se trápím nebo něco, že něco není v pořádku. Ale prostě nevěnovala tomu pozornost, nevěnovala se mi.(...)*“ (B61, B62)

IA uváděla, že nechtěla být stejná jako matka, ale občas si připadá horší. „(...) *no a teďka mi přijde, že su horší než ona no, jako jo, určitě jo, nebo horší, no, asi jo, určitě (...)*“ (A18)

IC uvedla na otázku, jakou chybu nechtěla po své matce opakovat „(...) *že nebudu chlastat (...)*“ (C8) Momentálně je však pod dozorem Osrodu kvůli závislosti na alkoholu.

11. Zdravotní stav a rozpoložení dětí

Informantky se v rozhovorech také věnovaly **psychickému a zdravotnímu stavu** svých dětí.

Synovi IA bylo diagnostikované ADHD „(...) *moje malé ADHD... určitě má, mě posílali do té poradny s tím, že s poruchou soustředění a ADHD, já jsem si říkala, teď ještě počkám, než začne třeba ten rok ve školce. Víš co, až uvidím, co v kolektivu, jako že je roztěkaný, panebože, když je furt jenom se mnou, to je jakoby vylezl z jeskyně, víš, co, když dojde mezi děcka, tak hned tohle, hned tamto (...)*“ (A44)

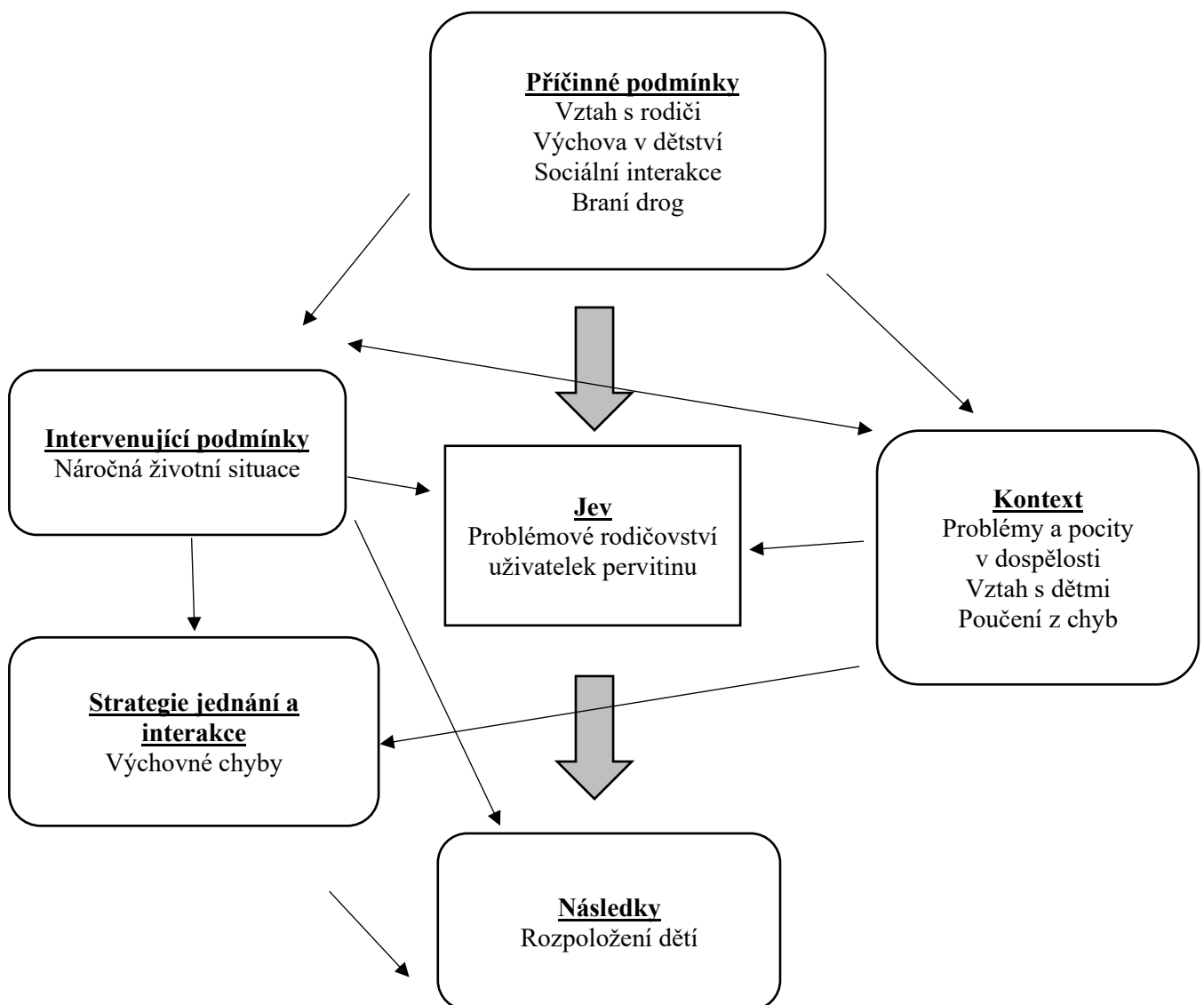
IB mluvila o **uzavřenosti** své dcery, zamlklosti a také o šikaně, kterou její **dítě v kolektivu** zažívalo „(...) *Jakože ano, ona neříká všechny věci, jakože třeba když byla šikanovaná ve škole, tak ona mi to neřekla, prostě mi to musela říct její kamarádka, protože ona se bála. Ona se bála té holky. Ona ju třeba ta holka zamkla na záchodě a xxx s tím, že má astma, tak když chytne paniku, tak dostane záchvat a může se stát nedej bože bůhví co. Měla prostě strach mi říct tady tohle (...)*“ (B93, B94)

6.2 Axiální kódování

V následující podkapitole přibližujeme další fázi metody zakotvené teorie, kterou je axiální kódování, při němž jsme sloučili některé podobné kategorie a vytvořili paradigmatický model výzkumu.

Paradigmatický model

Na základě spojení uvedených hlavních kategorií jsme vytvořili paradigmatický model výzkumu představující schéma činitelů a jejich vztahů.

Obr. č. 1: Paradigmatický model k výzkumu, zdroj: Vlastní výzkum 2023

Sloučili jsme kategorie 1 – vztah s rodiči a 2 – matka jako hlavní činitel ve výchově do jedné společné kategorie **Vztah s rodiči**. Dále jsme sloučili kategorie 7 – nedostatky ve výchově dětí a 8 – bití, křik a tresty do jedné výsledné kategorie **Chyby ve výchově**. Dále jsme si kladli otázky, pomocí kterých jsme zjišťovali typ vztahu mezi kategoriemi. Podle odborné literatury a otázek v ní uvedených jsme zjišťovali, v jakém vztahu by mohla být jedna kategorie ke druhé. Blíže jsme určovali jev pomocí podmínek, jež ho zapříčiňují, kontextu, do kterého je zasazen, strategií a interakce, díky nimž je zvládán, ovládán vykonáván a následky těchto strategií. (Strauss a Corbin, 1999) Výsledky axiálního kódování shrnujeme následujícím způsobem.

Na začátku jevu stojí hlavní příčinné podmínky. Ty jsou souborem událostí nebo případů, které vedou k výskytu nebo vzniku jevu (Corbin a Strauss, 1999). V našem výzkumu mezi příčinné podmínky řadíme **vztah s rodiči**, především tedy matkou. Vše ovlivňuje také **výchova** a celkové podmínky dětství, tedy i kvalita **sociální interakce** s dalšími lidmi jako je vrstevnická skupina, také podpora od jiných osob, jako jsou prarodiče, teta, psychologka ve škole apod. V průběhu života se na tyto příčiny nabaluje také **braní drog** a jevy s ním související, jako jsou drogové problematické vztahy apod. Nedá se přesně určit, zda výchovný styl a vztah s rodiči ovlivňuje následující události, ale jedná se o určitou základnu, ze které člověk vychází, čili nelze jinak než ji zařadit mezi příčinné podmínky. Co však nelze zpochybnit jako příčinnou podmínku dalších problémů, to je subkategorie **braní drog**, které další vývoj ovlivňuje a další problémy způsobuje.

Jev je hlavní myšlenka, událost, dění, na něhož se zaměřuje zvládajících nebo ovládajících jednání. (Strauss a Corbin, 1999) Podstatným jevem, kolem kterého stojí celý paradigmatický model, je **problémové rodičovství uživatelk pervitinu**. To znamená způsob, jakým uživatelky pervitinu vychovávají své děti.

Kontext je soubor vlastností náležící jevu, je to soubor podmínek, za kterých jsou uplatňovány strategie jednání a interakce určené ke zvládání, ovládání, vykonávání nebo reagování na jev. (Strauss a Corbin, 1999) Kontextem, ve kterém se výchova dětí odehrává, jsou **problémy a pocity v dospělosti, vzájemný vztah s dětmi**. A dále jsme také do kontextu zařadili **poučení z chyb rodičů?**, protože z výsledků plynulo, že v některých oblastech se informantky z chyb rodičů snažily poučit. Resp. vypovídaly, že by chtěly být jiné, než jejich rodiče. Bylo však také patrné, že k tomuto poučení spíše nedošlo. A co v jedné oblasti „napravily“, v jiné oblasti zhoršily. Například IB, která se snažila

vyvarovat chyb, které dělala její matka v oblasti projevování citů k dceři, v jiné oblasti selhávala, protože jí dcera byla odebrána z důvodu problémů s drogami a zanedbávání péče.

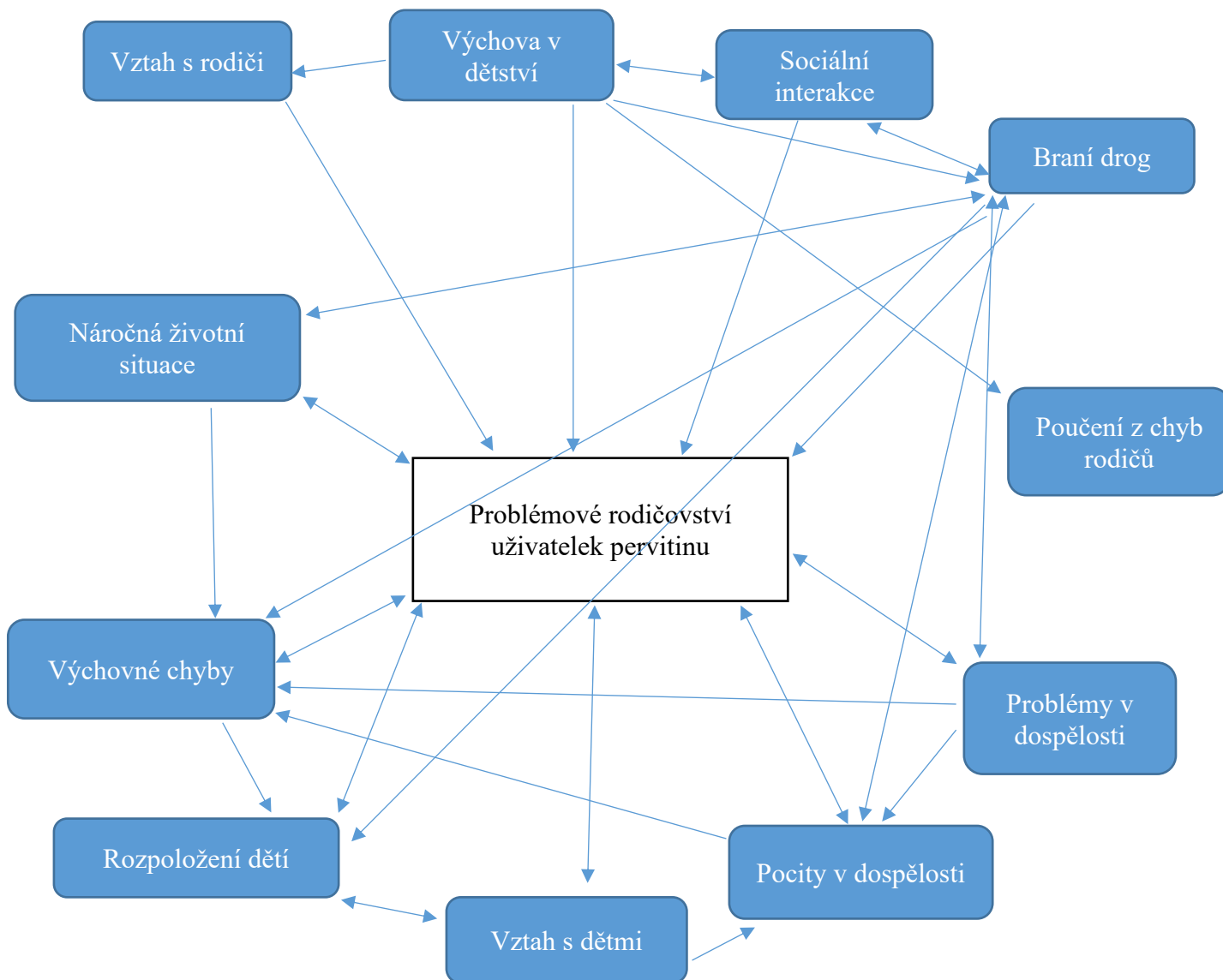
Přesouváme se k intervenujícím podmínkám jako širšímu strukturnímu kontextu jevu. Tyto podmínky usnadňují či znesnadňují použití strategií jednání a interakce. (Strauss a Corbin, 1999) Intervenujícími podmínkami je **náročná životní situace**. Jedná se o vše, co ženy vnímají jako náročné. To jsou všechny problémy, které se během náročného života spojeného s užíváním drog nabalují. Jsou to problémy se zákonem, dluhy, přidružené závislosti jako gambling, narušené sociální vztahy, problémy s institucemi jako OSPOD, řada zdravotních problémů, patologických psychických projevů, somatických obtíží.

Strategie jednání a interakce bývají záměrné, ale ne vždy tomu tak je. Některé strategie jednání mohou být také reflexivní, jako je tomu v našem případě, které v případě uživatelk pervitinu bychom mohli nazvat reflexivní dle Strausse a Corbinové. (1999) To jsou **výchovné chyby**, kterých se ženy dopouštějí, jsou jimi bití, křik a další výchovné nedostatky jako nižší míra věnování se dítěti, snížená míra trpělivosti apod.

Následky, které můžeme vidět jako výsledek předcházejících jevů je jednak **psychické a zdravotní rozpoložení dětí** a také celková situace žen.

6.3 Selektivní kódování a zakotvená teorie

Následující kapitola je věnována poslední části analýzy, tedy selektivnímu kódování a zakotvené teorii. Jedná se o nejtěžší část tvorby teorie. Selektivní kódování je procesem, kdy vybíráme centrální kategorii a tu potom systematicky uvádíme do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy pak dále ověřujeme a kategorie, u kterých je to potřeba, se dále zdokonalují a rozvíjejí. Selektivním kódováním vytváříme kostru příběhu. (Strauss, Corbin, 1990) Níže uvedené schéma se opírá o data získaná v rámci provedeného výzkumu a znázorňuje vliv okolností na problémové rodičovství uživatelů pervitinu.

Obr. Č. 2: Schéma nově vygenerované teorie, zdroj: Vlastní výzkum 2023

Analytický příběh

Určili jsme si centrální jev, kterým je **problémové rodičovství uživatelék pervitinu** a tento jev budeme dále popisovat ve vztahu ke kategoriím. Dle našich výzkumů se zdá, že mezi důvody, proč je rodičovství uživatelék pervitinu problémové, patří vztah s rodiči, který v dětství prožily, výchova, sociální interakce a braní drog. Sociální interakce, vztahy s vrstevníky, které utvářely jejich osobnost a nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím jejich rodičovství je braní drog, od něhož se odvíjí jejich celkový životní styl, osobnost, denní režim a mnoho problémů, které ženy řeší. Tyto základní příčiny pak utváří a postupně prohlubují celkovou náročnou životní situaci žen, jež se někdy v minulosti rozhodly a denně stále rozhodují brát pervitin a které se také rozhodly být matkami.

Kontextem, za něhož se vše odehrává, je vztah s dětmi, problémy a pocity, které souvisí s jejich životním stylem a celkovou situací a snaha poučit se z chyb rodičů, která je ne vždy úspěšně realizovaná. I když často hovoří o lásce k dětem, můžeme vidět, že jejich mateřství není zcela standardní. Často prochází problémy s OSPOD, děti jsou jim odebírány z péče, potýkají se s problémy se zákonem, kdy každé z nich alespoň jednou hrozilo odnětí svobody nebo ve výkonu trestu odnětí svobody přímo byly. Problémy a pocity z nich vycházející často vedou k nepřiměřeným jednáním ve výchově, jako jsou agresivní projevy, častý křik, nízká frustrační tolerance k běžným projevům dětí a mnoha dalším výchovným chybám.

Celá tato realita se odvíjí za náročných životních podmínek, do kterých se ženy během let postupně dostaly a které se spíše prohlubují, než zlepšují. Těmito problémy jsou problémy s udržením kvalitního bydlení, kontrola ze strany OSPOD, problémy se zákonem kvůli distribuci drog a zanedbávání péče.

Ze schématu nově vygenerované teorie nám vyplývá, že největší vliv na jejich problémové rodičovství má právě braní drog, které je hlavní příčinou problémového stylu života a rodičovství. I když vztah s rodiči mohl být určitým odstartováním problémů, zdá se, že právě braní drog je tou hlavní příčinou, z níž vychází problémový život, který ženy žijí.

V životě matek závislých na pervitinu hraje výchova, kterou v dětství prožily, velkou roli. Vytváří určitý základ pro jejich sebehodnocení a jejich postoj v navazování dalších vztahů. Vztahů partnerských i vztahů ke svým dětem. Avšak zásadní roli v jejich dalším životě hraje rozhodnutí užívat drogy, které postupem času a vlivem prohlubování jejich závislosti, způsobuje problémy, které už je velmi těžké řešit. Jsou to problémy s OSPOD a s tím související odebrání dětí z péče, dluhy, tresty odnětí svobody, zdravotní potíže,

problémy v oblasti vztahů aj. Ženy se tak postupně zaplétají do sítě potíží a pasti negativních pocitů, kde už je těžké určit, co bylo hlavní příčinou.

7 SHRNUÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V této kapitole bychom chtěli shrnout výsledky, ke kterým jsme se dopracovali prostřednictvím zpracování nashromážděných dat podrobněji rozvedených v předchozí kapitole. Zároveň odpovídáme na výzkumné otázky a reagujeme tak na výzkumné cíle práce. Nakonec následují doporučení pro praxi.

Jak tyto ženy vnímají pocity spojené s výchovou vlastních dětí?

Jaké jsou subjektivní zkušenosti těchto žen s výchovou vlastních dětí?

Jaké souvislosti vnímají tyto ženy mezi vlastní výchovou v dětství a současnou výchovou vlastních dětí?

Ženy uváděly, že mnohdy se cítí na všechno samy. Nemají podporu svého okolí, s původní rodinou mají většinou chladnější vztah, partneři jsou buď ve výkonu trestu nebo tzv. nefungují. Své partnerky využívají, mnohdy se ženy musí starat nejen o své děti, ale také o partnera, jakoby byl dalším dítětem. Výjimkou není ani domácí násilí, kterého se dopouští partneři na ženách.

Ačkoli ženy uváděly, že s rodiči mají chladnější vztah, většinou jsou to právě oni, kdo pomohou ženám v případě, že dojde k odebrání dětí orgánem OSPOD. Tato pomoc je konkrétní a hmatatelná, a to taková, že si jejich děti berou do péče. Můžeme se domnívat, že se tak rodiče snaží pomoci hlavně svým vnoučatům. Bývají to totiž často právě oni, kdo orgánu OSPOD ohlašují podezření ze zanedbávání péče.

Ženy vnímají, že nejsou ideálními matkami, chtěly by se dětem věnovat více, nebýt tolik nervózní, s větším klidem zvládat každodenní situace. Nemůžeme však určit, zda je toto v silách žen, z výsledků se zdá, že spíše ne. Stimulační drogy, jimiž pervitin je, způsobují neklid, nervozitu, zvyšují také agresivitu, a tak se zdá, že v případě, že ženy nebudou abstinovat, pravděpodobně své nervózní či agresivní chování ani nemohou dostatečně regulovat.

Vyplývalo nám také, že všechny oslovené informantky mají své děti rády. Tato láska však není dostatečným stimulem, aby ženy přestaly brát drogy nebo přestaly se svým problematickým způsobem života spojeným s obstaráváním drog, gamblingem apod. Ženy si uvědomují, že roli matky nenaplňují tak, jak by správně měly a jak by si představovaly. Nemají však dostatečnou sílu toto měnit. Ve své roli se snaží být co nejlepší v rámci svých možností a schopností. Znamená to zastavit se v momentě,

kdy by jindy automaticky použily fyzický trest. Také to znamená zajišťovat bydlení, jídlo a peníze. Vylepšovat a více stabilizovat svůj život, který byl před příchodem dětí na svět, velmi neuspořádaný. Dříve to byl život po ubytovnách a squatech, nyní je to alespoň bydlení v pronajaté garsonce či domku.

Z výzkumu vyplynulo, že děti jsou pro závislé matky z jejich pohledu velmi důležité. Díky dětem mají motivaci snažit se shánět bydlení, snažit se pracovat, obstarávat peníze, ale zároveň nejsou dostatečnou motivací k tomu, aby s drogou přestaly úplně. Stává se, že ženy pod vlivem pervitinu bývají neklidné a občas se stane, že vlivem tzv. záseku úplně ztratí pozornost a dítě si v tu dobu může dělat, co chce, což může být u malých dětí velmi nebezpečné.

Z výzkumu vyplynulo, že výchova žen, kterou v dětství prožily hraje určitou roli v tom, jaký mají v dospělosti postoj samy k sobě, jaká je jejich sebehodnota. Dozvěděli jsme se, že výchova mohla způsobit určitou plachost a sníženou schopnost navazovat smysluplné vztahy. Jako důležitější faktor, který ovlivňuje jednání a chování žen, se ale jeví spíše droga a závislost na ní, kvůli které se v dospělosti nabalují další problémy, mezi které patří dluhy, problémy se zákonem, problémy s OSPOD, přidružené závislosti jako gambling.

Ženy uváděly, že v některých ohledech nechtěly opakovat výchovné chyby svých rodičů. Zejména fyzické tresty, alkoholismus a nešimavost vůči dětem.

Doporučení pro praxi

Přínos výzkumu můžeme spatřovat v hlubším vhledu do života drogově závislých matek. Průzkum může být zdrojem zamyšlení pro odbornou veřejnost, jak s těmito ženami dále pracovat. Často s těmito ženami pracují pracovníci terénních programů a kontaktních center. Práce však spočívá v běžných službách, které jsou poskytovány všem klientům stejně. V případě, že žena otěhotní, situace se mění a před každou klientkou je dlouhá cesta, na které často zůstává sama. Doporučením pro praxi by bylo klientky na tuto situaci systematicky připravovat. Nabízel by se souhrn postupů pracovníků, kteří jsou s ženami v kontaktu a rozšíření spolupráce mezi další odborníky, jakými jsou Sociálně aktivizační služby pro matky s dětmi (SAS), Azylové domy, ale také třeba gynekologové, kam by se mohly ženy s důvěrou obracet.

Terénní sociální pracovníci jsou často jedinými, s kým se ženy z řad odborníků dostávají do styku. Uvědomění si, jak sociálně izolované matky uživatelky jsou a jak těžká pro ně tato situace musí být, by mělo být pro tyto pracovníky důležité. Ačkoli během těhotenství

často ženy své užívání velmi omezí, často se stává, že zhruba v době roku po porodu se k užívání opět vrací. Důvodem může být právě ona sociální izolovanost a zároveň absence jiných společenských kontaktů než z řad starých drogových přátelství.

Při rozhovorech vyplývalo, že ženy trpí osamělostí, často uváděly, že jsou na všechno samy a ani nikam nechodí. Nabízí se proto možnost zapojení do společenského života. Proto bychom doporučovali pracovníkům Terénních programů, kteří jsou s nimi v kontaktu, vyhledat v místě bydliště volnočasová centra pro rodiny, kam by mohly ženy docházet a zkusit tak navazovat vztahy i s jinými ženami než z řad drogových uživatelů, což je velmi důležité zejména, pokud se někdy v budoucnu rozhodnou pro abstinenci. U těchto žen, protože jsou velmi nejisté, je významná zejména podpora a dodávání odvahy. Proto by bylo vhodné na prvních několik setkání udělat doprovody, což v možnostech Terénního programu je.

Dále by bylo vhodné rozšířit a zkvalitnit v Terénním programu službu poradenství právě pro matky. Jeví se jako významné poskytovat jim dostatek informací o výchově, o péči o děti, s čímž by mohly pomoci také pracovnice SAS. S těmito pracovnicemi jsou již Terénní programy v kontaktu a mají s nimi navázán velmi dobrý pracovní vztah. Služba SAS může být klientkám nápomocná v problémech, které se týkají OSPOD. Mohou být prostředníkem mezi institucí a klientkou, kdy klientky potřebují často pomoc s komunikací, mohou poskytovat klientkám důležitou podporu a informace.

Terénní programy jsou součástí Společnosti Podané ruce o.p.s., která poskytuje také další služby jako je dluhové poradenství, kam odkazuje klienty, kteří mají problém s dluhy. Díky této službě mohou ženy dostat všechny potřebné informace týkající se řešení dluhových problémů. Terénní programy mohou zprostředkovat kontakt s touto službou. Pokud budou mít ženy vyřešenou dluhovou situaci, velmi se jim uleví v náročné životní situaci a budou se moci věnovat jiným oblastem svého života.

V tomto shrnutí bychom také rádi porovnali výsledky, které nám vyplynuly, s výsledky diplomové práce, která se zabývala stejnou cílovou skupinou ve stejné sociální službě, kterou jsou Terénní programy ve Zlíně. Práce se jmenuje Mateřství sociálně vyloučených matek. (Durdřová, 2020) Z této práce vyplynuly důležité body, kterým bychom chtěli krátce věnovat pozornost. Vybrali jsme důležité body, které se shodují s našimi výsledky. Těmi body jsou:

„Děti jsou pro drogově závislé matky z jejich pohledu důležité a mnohdy k získání dětí do péče podnikly dlouhou cestu, avšak nejsou dostatečnou motivací pro to, aby svou „deviantní kariéru“ zcela ukončily.“ (Ďurd'ová, 2020, str. 77) Můžeme potvrdit, že k podobným výsledkům jsme také došli. Drogové uživatelky často uvádí, že své děti milují. Tato láska však nestačí k tomu, aby podnikaly dostatečné kroky vedoucí k abstinenci. Naše informantky ani jednou nepodstoupily odvykací léčbu a i když jim děti byly odebírány, jejich omezení braní trvalo vždy jen krátkou dobu. Dá se říci, že jen na dobu nezbytnou k tomu, aby pracovníky orgánu „OSPOD“ uklidnily a na čas zmizely z hledáčku jejich kontroly.

„Péče o děti je výrazně rozdílná pod vlivem návykové látky. V případě jejího užití jsou ženy více neklidné a nesoustředěné na své děti a starost o ně.“ (Ďurd'ová, 2020, str. 77) Tento výrok můžeme také potvrdit, protože tato skutečnost plynula přímo z rozhovorů, kdy informantky zmiňovaly vliv tzv. záseku na ztrátu kontroly nad dítětem, soustředění se na jiné věci. V těchto momentech dítě naprosto ztratily ze zřetele.

„Zvládají základní péči jako přebalení, nakrmení, ale popisují silný deficit v podněcování svých dětí.“ (Ďurd'ová, 2020, str. 77) Informantky v naší diplomové práci se zmiňovaly, že by se dětem chtěly věnovat více. Chtěly by si s nimi víc kreslit, povídat, chodit s nimi ven.

„Rodinné vztahy jsou všemi participantkami označovány jako velmi nestabilní, proměnlivé a bez citu.“ (Ďurd'ová, 2020, str. 77) K tomuto poznatku došla kolegyně a v naší práci se hlouběji věnujeme příčinám, které začínají už v dětství, kdy rodiče některých informantek nedokázali vytvořit hezké vztahy a chladný přístup tak přetrvává i v dospělosti.

V terénních programech ve Zlíně, které jsou součástí Společnosti Podané ruce o.p.s. vzniká snaha věnovat se více ženám uživatelkám drog, které jsou buď těhotné nebo matkami. Je to z toho důvodu, že mnoho klientek se dostává do věku, kdy přemýšlejí o zakládání rodin nebo otěhotní neplánovaně. Práci Mateřství sociálně vyloučených matek (Ďurd'ová, 2020) i tuto diplomovou práci vypracovaly pracovníce Terénních programů ve Zlíně a díky rozhovorům, které byly s klientkami zrealizovány, se mohli pracovníci zase o něco více dozvědět o pocitech klientek, než se dozvídají při běžném každodenním styku s klientkami. Více se tak ukázalo, jak je důležité s matkami pracovat, hlouběji mluvit o pocitech, více se zajímat o jejich starosti a pomáhat jim, protože tyto ženy jsou velmi osamělé a nepochopené. Navázáním spolupráce s pracovníci SAS chceme nabídnout klientkám širší portfolio možností, co dělat a na koho se obracet. Protože úzce spolupracujeme

také s Terapeutickým centrem, které je také součástí Společnosti Podané ruce o.p.s., nabízíme klientkám také terapeutickou podporu. Jelikož však klientky často nechtějí pracovat s někým novým a jsou zvyklé na pracovníky Terénního programu ve Zlíně, je důležité zvyšovat kompetence právě těmto pracovníkům. Navrhujeme proto pracovníkům zúčastnit se odborné stáže v Terapeutické komunitě Karlov společnosti Sananim, která se jako jediná v ČR zaměřuje konkrétně na léčbu matek s dětmi. Dále se také odborně vzdělávat prostřednictvím kurzů zaměřených na ženy užívající pervitin. Takové kurzy nabízí např. Institut expertních služeb Společnosti Podané ruce o.p.s., dále také Česká asociace streetwork, Sananim a mnohé další. Smysl zkvalitnění práce s matkami vidíme zejména v tom, že to bude mít pozitivní přínos pro jejich děti, na které problematický způsob života jejich matek dopadá nejvíce.

ZÁVĚR

Záměrem diplomové práce bylo zmapovat zkušenosti žen užívajících pervitin s výchovou dětí. Věnovali jsme se pohledu matek závislých na pervitinu na výchovu v kontextu k jejich vlastní výchově, kterou v dětství prožily. Důvodem pro výběr tohoto tématu byla profesní zkušenost autorky práce s uživateli návykových látek a profesní zájem o ženy matky, které mají problém se závislostí.

Cílem teoretické části bylo popsat drogovou problematiku a závislost, dále rodinu, rodičovství a výchovu. Za pomoci odborné literatury jsme se snažili získat přehled o daném tématu. Toto zmapování tak dalo teoretický základ pro samotný výzkum, který na teoretickou část navazoval.

Cílem praktické části pak bylo formou kvalitativního výzkumu, zjistit, jak ženy své rodičovství vnímají, jak se staví k výchově svých dětí a jak vzpomínají na své dětství, na vztahy s rodiči a důležitými osobami, na výchovu. Záměrem výzkumné části bylo popsat průběh tvorby zakotvené teorie probíhající na třech úrovních analýzy pomocí kódování. Z interpretace výsledků jsme se pokusili vytvořit zakotvenou teorii a stanovit doporučení pro praxi.

Ačkoli se může zdát, že prací o drogové problematice bylo napsáno mnoho, každá výzkumná zkušenost je jiná, tak jako každý rozhovor je jiný. Díky rozhovorům a nahlédnutí do života matek závislých na pervitinu, které se potýkají s mnoha problémy, můžeme snad i lépe pochopit některé jejich postoje a uvědomit si, že být v jejich kůži není lehké. I když na první pohled se může některé jejich jednání jevit jako zavrženíhodné a nepřipustné, je dobré se zamyslet, proč k tomuto jednání dochází. Ženy, které jsou závislé na pervitinu za sebou mají mnohdy velmi pohnutou minulost a přítomnost je důsledkem mnoha vršících se neřešených problémů, které jen způsobují další a další komplikace. Jsou to ženy, které potřebují pomocnou ruku a (nejen) profesionální pomoc, protože ji mnohdy nedostávají od nikoho a její nedostatek počíná už v dětství. Úkolem sociálních pedagogů a sociálních pracovníků je jim tuto ruku bez předsudků nabídnout.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČÁP, Jan, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-x.
- DUNOVSKÝ, Jiří, 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum).
- ŘURĐOVÁ, Michaela, 2020. *Mateřství sociálně vyloučených matek*. Zlín. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- FORRESTER, Donald a Judith HARWIN, 2011. *Parents Who Misuse Drugs and Alcohol: Effective Interventions in Social Work and Child Protection*. John Wiley. ISBN 9780470871508.
- GIDDENS, Anthony, 2010. *Důsledky modernity*. Přeložil Karel MÜLLER. Praha: Sociologické nakladatelství. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-035-3.
- HAJNÝ, Martin, 2003. *Rodinné faktory vzniku, rozvoje a udržování závislosti*. In: KALINA, Kamil, c2003. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
- HAJNÝ, Martin, 2003. *Vývojové aspekty vzniku a rozvoje závislosti*. In: KALINA, Kamil, c2003. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 807178303x.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2011. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0042-0.
- HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
- HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HRDINA, Petr, 2003. *Harm reduction – snižování poškození drogami*. In: KALINA, Kamil, c2003. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
- KALINA, Kamil, 2008. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.

KRAUS, Blahoslav, 1999. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-135-X.

KRAUS, Blahoslav, 2014. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 8073150042.

KŘÍŽOVÁ, Ivana, 2021. *Závislosti: pro psychologické obory*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-1754-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

MATOUŠEK, Oldřich, 2013. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, Oldřich, 2022. *Strategie a postupy v sociální práci*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1952-1.

MATOUŠEK, Oldřich, 2012. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0211-0.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-x.

MINAŘÍK, Jakub, 2003. *Stimulancia*. In: KALINA, Kamil, c2003. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.

MÍŠOVIČ, Ján, 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.

NEŠPOR, Karel, 2018. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1357-4.

ONDREJKOVIČ, Peter, 2010. *Prejavy anómie v súčasnej slovenskej rodine*. Nitra: UKF. ISBN 978-80-8094-834.

- PALÁN, Zdeněk, 2002. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0950-7.
- PRESLOVÁ, Ilona, 2003. *Závislé matky s dětmi*. In KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6
- PROCHÁZKA, Roman, 2014. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4451-3.
- PRŮCHA, Jan, 2015. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0872-3.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál. ISBN isbn9788026204039.
- RADIMECKÝ, Josef, 2003. *Přehled drogové situace v České republice v roce 2001*. In: KALINA, Kamil, c2003. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-05-6.
- RÖHR, Heinz-Peter, 2015. *Závislost: jak jí porozumět a jak ji překonat*. Praha: Portál. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0927-0.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. SCAN. ISBN n80·85834-60.x.
- ŠTEFUNKOVÁ, Michaela, ed., 2010. *Metamfetamin (pervitin): situace v EU a její globální kontext*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN v Praze. Učební texty (Všeobecná fakultní nemocnice. Centrum adiktologie). ISBN 978-80-86620-24-4.
- ŠULOVÁ, Lenka, 2019. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4479-0.
- THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

VOBOŘIL, Jindřich, 2003. *Gender – ženy jako specifická skupina*, 2003. In KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup 2*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6

Internetové zdroje:

National Institute on Drug Abuse, 2019. *Methamphetamine DrugFacts* [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://nida.nih.gov/download/1076/methamphetamine-drugfacts.pdf?v=04b49969b52aade627329386a3e9d265>

ROSS, E., GRAHAM, D., MONEY, K. et al., 2015. *Developmental Consequences of Fetal Exposure to Drugs: What We Know and What We Still Must Learn*. [online]. [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1038/npp.2014.147>

SEDLÁČKOVÁ, Simona a Blanka ŽIŽKOVÁ, 2007. *Jeden ze systému péče o těhotné uživatelky drog, drogově závislé ženy a jejich děti v České republice* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120501134152124241.pdf>

TRAVNÍČKOVÁ, Ivana, 2001. *Specifické aspekty zneužívání drog u žen*. [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/267.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CNS	Centrální nervová soustava
OSPOD	Odbor sociálně právní ochrany dětí
SAS	Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
SSP	Státní sociální podpora

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Paradigmatický model k výzkumu	60
Obrázek 2 Schéma nově vygenerované teorie	63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Model devíti polí způsobu výchovy	36
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Seznam tazatelských otázek

Příloha P II: Ukázky otevřeného kódování v prepisech rozhovorů

Příloha P III: Ukázka prepisů rozhovorů

PŘÍLOHA P I: SEZNAM TAZATELSKÝCH OTÁZEK

Rodičovství uživatelék pervitinu v kontextu výchovy v jejich vlastním dětství.

1. Jak vnímáš vaše materiální zabezpečení v dětství, máš pocit, že jste měli všeho dostatek?
2. Můžeš mi něco říct o svém dětství, jak a s kým jsi vyrůstala, jak vzpomínáš na dětství?
3. Jakou výchovu jsi v dětství zažila? Jak bys řekla, že tě rodiče vychovávali?
4. Jak se k tobě rodiče chovali? Byli přísní nebo jsi měla spíš volnost?
5. Cítila jsi od nich lásku, vřelost, projevování citů?
6. Jaké používali tvoji rodiče tresty, když jsi provedla něco, co se jim nelíbilo?
7. Existuje nějaká věc, o které sis třeba v dětství říkala, že až budeš mít vlastní děti, že se takhle chovat nebudeš?
8. Je naopak něco, co se ti na výchově tvých rodičů líbilo a za co si jich vážíš?
9. Na co vzpomínáš ráda?
10. Jak bys popsala samu sebe jako mámu?
11. Jak se v roli mámy cítíš?
12. Když si na chvíli představíš, že jsi tvoje dítě, co bys řekla sama sobě jako své mámě?
13. Kdyby ses mohla vžít do svého dítěte, jak by tě jako mámu popsalo?
14. Co tě napadá, když se řekne výchova?
15. Změnila bys něco na svém stylu výchovy?
16. Vnímáš, že ty jsi oporou pro svoje děti?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKY OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ V PŘEPÍSECH ROZHOVORŮ

že, protože to bylo od táty, ale jako ne, že bych jí dělala něco, jako, že za ním chci já, tohle třeba, co ona říká, to já si vůbec jako nepamatuju, že bych se vztekala, že za ním a, že jsem jí vyčítala, že za všechno může ona, že za všechno může ona, a tak jako to asi blbost.

(Výzkumník)

Na druhé stranu, i kdyby jí to vyčítala, tak byla z děcko, a to jako někdy děcka dělají, že jako to by mohla jako dospělej pochopit, víš, že si to neměla jednoduchý.

Respondentka B (Respondent)

^{(19) málem mě nechala umřít}
nechápe. Tak, jak mě málem nechala jako že umřít, že tehdá.

(Výzkumník)

Jak to.

Respondentka B (Respondent)

Když už jsem vlastně brala tehdá, tak jsem jí psala, že vlastně mi není dobře, jak jsem byla těch 14 dní v umělém spánku a nevím, ^{(20) nepomohla mi} co se stalo a vlastně ona přišla na ubytovnu, dovezla mi kofolu a nějak nevím, co už to bylo a vlastně já jsem tehdá, ona tam byla asi dvě minuty nebo tři, já jsem, jsem vyzvracela krev, protože už fakt mi bylo strašně špatně, já jsem vyzvracela krev a ona se jenom otočila jako na podpatku a fuj tady nebudu a odešla. a nechala mě napospas osudu, co bude, a po rodině vykládala, že prostě šílené blafuju. ^{(18) málem nechala umřít}

^{(19) neřekla mi o oslavě}
Katastrofální třeba měla oslavu a ona vlastně mě o té oslavě neřekla, všem ná oslově říkala, jako, že já sem tam nechtěla jít, ale ona mi ani neřekla, že tu oslavu má, jak už nějakou rodinnou akci, že pořádá něco.,

(Výzkumník)

No a když od sebe odešli, jako s taťkou se zvidala nějak pravidelně nebo.

Respondentka B (Respondent)

^{(20) šel s ovcem osvědčený}
tatka jezdil s kamionem, takže jakože, když to šlo, tak vím, že jsme tam jezdívali na Kudlov, jakože k té jeho nové paní. tam mám vlastně, nevlastního bráchu, ale vím, že tam jako, že tam jsme nejezdívali moc, jezdívali jsme tam víkendy a pak to přestalo úplně, ale nevím jako, že proč.

Neznámý mluvčí 4

Ted'. A ted'ka už nejste v kontaktu vůbec.

Respondentka B (Respondent)

Jako s taťkou.

^{(21) nemůžu to co otcí zaslévám}
Já nevím, já kdyby. Nedokážu odpustit ani to, že třeba tatka věděl to o té sociálce, co máti na mě chystá s tou

Respondentka C

Právě, že ne. Já jsem nikdy nedostala ani Zaracha, ani facku, nic. Takže taková spíš volnost. *4 volnost v dětství*

A když třeba někdy určité udělala něco, co se prostě mámě nelíbilo, tak existovaly nějaký tresty.

Respondentka C

Ne.

Výzkumník

Vůbec žádný, takže ani třeba křik nebo aspoň něco nějak jako, že by.

Respondentka C

Možná jako, že třeba na mě zvýšila hlas nebo, nebo mě ignorovala, nebavila se se mnou. *6 velmi intenzivně tresty*

nějaký projevování citu?

Respondentka C

Jak to mamka projevovala, v to jde.

Respondentka C

Já nevím, teď normálně jako normálně nevím, jako, že normálně dobrou noc, že pusu prostě, jako, že takhle. *4 projevy citu od mamky*

Respondentka C

Mají taky takový nějaký normální třeba mazlení, objímání a tak, tam. *8 co nechtěl opakovat po mamce*

Výzkumník

Všecko bylo dobře a jo, to jsem se ptala na ty tresty, jo, existuje nějaká věc, kterou sis třeba v dětství říkala, že až budeš velká a budeš mít své děti, že už třeba nikdy nechceš dělat.

Respondentka C

Už nebudu chlastat.

Respondentka C

Nechci dopadnout jak máma, no.

Výzkumník

Mamka pila.

Respondentka C

Jo, potom jo, jak se rozvedla, že s tátou.

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA PŘEPISŮ ROZHovorŮ

INFORMANTKA A

Výzkumník

Já se tě nejdřív zeptám, jak vnímáš vaše materiální třeba zabezpečení nebo sociální?

Informantka A

My jsme byli asi tak nějak uprostřed nebo něco mezi. Protože jsme bydleli vlastně v dvougeneračním baráku, s babičkou a s dědou. A děda chodí doteďka do práce, takže oni zase měli jakože dost, co nám nedali naši, tak nám vždycky dali babička s dědou, že na dovolené, na hory a vlastně všechno to, jako že stálo na ní hlavně, no.

Výzkumník

A tys vyrůstala s rodičema a s babičkou a s dědou?

Informantka A

Jo.

Výzkumník

A máš sourozence?

Informantka A

Mám bráchu no.

Výzkumník

Jak vzpomínáš na své dětství?

Informantka A

Nemůžu nebo nedokážu to nějak pojmenovat, protože si toho ani moc jako, že, tak to nepamatuju třeba s našima, že hlavně s babičkou a s dědou.

Výzkumník

Takže vnímáš třeba babičku a dědu jako důležité osoby?

Informantka A

Jakože asi tak nastejno s našima, protože naši si zase.

Já to mám, jakože mamku, to mám, že tady vždycky prostě za všechno nadávala, jo, nebo byla takový pedant, ale. Tatku, ten s námi moc nebýval, tak jako v práci a babičku s dědou, to bylo i o sobotě a neděli víš, že po škole prostě vždycky s nima na dvoře nebo prostě v létě, že se dělalo na zahradě, v zimě se dělalo v dílně, tak spíš babičkou. A s dědou.

Výzkumník

Jak bys popsala vaši výchovu? Bylo to třeba přísné? Nebo spíš volnost?

Informantka A

Já jsem volnost neměla vůbec, já jsem měla 18 roků a už jsem třičtvrtě roku chodila s tatínkem svojich dětí teda 14 dní po 18. narozeninách jsem šla za mamou v pátek, až bylo všechno uklizené, nebo že už nebylo co dělat. Jsem se šla zeptat, jako že jestli můžu spat u Lukáše poprvé, ale mně řekla, že ne, že do 10 mám být doma, že prostě, že to stačí a mě nenapadlo dojít v 10 hodin a pět minut, jako já jsem fakt za pět deset byla doma.

Výzkumník

Takže jakoby přísný?

Informantka A

Přesně, no, a to už jsem brala.

Výzkumník

A kdy jsi začala brát?

Informantka A

Před 18 no.

Výzkumník

A jaký byl důvod, že jsi začla brát?

Informantka A

Jako důvod? že začnu brát. No, no, protože jsem, když jsem chodila vlastně s Lukášem, s tím přítelem bývalým, tak on bral, že. Já jsem se prvně začala bavit s pankáčema. A myslela jsem si, že prostě, že perník, že to je něco jak z filmu, že to tady nemůže nikde být, že to je něco úplně úplně jinde. No a vlastně s Lukášem jsem byla 2,5 měsíce, necelé tři měsíce jsme spolu chodili a já jsem vůbec nevěděla, že on bere jo.

Výzkumník

Tys to vůbec nevěděla?

Informantka A

Nevěděla a náš tatka třeba vždycky, tak on ho znal, že naši ho znali, vždycky nadávali, nějakýsi feťák, jako že to fakt jako, že já to s tím myslela vážně, já jsem fakt jako, že ne, že on nebere. On to přede, mnou nikdy nedělal ani se o tom nebavili, že. A vlastně jednou jsme se tak o tom začali bavit, teda tak na to přišla řeč, tak jsme se o tom bavili, jsem se ptala, že co to dělá kdesi cosi a tak mi říká, že si dej normální čáru a já jsem to chtěla zkusit. Tak jsem čichla jenom, jenom prostě jak to štípe, co mi to udělá v nose, víš, nic jako. Tak jsem se nechala bouchnout. Už hnedka dá se říct, poprvé.

Výzkumník

A jaké to bylo takhle poprvé?

Informantka A

No, já jsem na tom otáčela celou hájenku. Tři dny, no, z jedné pecky.

Výzkumník

Jak třeba u vás probíhaly tresty? Když jsi udělala něco, co se jim nelíbilo?

Informantka A

Naše máti ta vždycky. Vždycky, já jsem třeba dívej. Já jsem měla první trojku. Ne na vysvědčení, ale prostě první trojku jako známku jsem dostala na konci šesté třídy, jo. A já jsem si ju nenechala zapsat do žákovské, protože já jsem z toho byla úplně nemocná, jako že jsem to v té škole na konci šesté třídy chapeš bála jsem se prostě to, protože jsem dostávala facky za dvojky, jo, ale ne proto, že by prostě si na mě mama něco léčila, ale prostě už věděla, že. Nebo věděla, no, vlastně ani nevím, prostě ona se mnou běž se učit, táhni se učit, jo, teďka sem řekla, že sem se naučila a teďka ona došla. To je napsaný domácí úkol? A to je pěkně napsané? A piš to znovu. Takže já pokaždé, když jsem udělala chybu, to zase celé musela psat znovu. Ona to asi, asi to myslela dobře, ale tak jakože. Tak já jsem se potom neměla ani žádné kámoše, že proto jsem se začala bavit s těma pankáčema, kde mě nikdo neodsuzoval. Ve škole se mě všichni smáli, že nemůžu nikam ven, že všichni chodili, no, od 15 roků na nějaké diskotéky, zábavy, že, a já jsem musela být málem kolem baráku, když jsem šla ven, to, až jsme všecko uklidili, potom mě s bráchou, nás nenapadlo když jsme uklidili všecko doma, ne, že by mamka neuklízela, ale prostě museli jsme pomáhat. Když jsme uklidili všechno doma, tak jsme se ještě furt nešli ptát se, jestli můžeme ven, ale až

babička s dědou seděli na dvoře a pili kafe, tak jsme věděli, že je podělané ani na dvoře, protože jsme se šli zeptat, jako že to, a nikdo nás do toho nemusel nutit. Prostě udělalas doma, šla ses podívat automaticky, co se dělalo na dvoře, a připojit se, přidat se. No, takže my jsme to tak měli nastavené, jako že jsme je docela jako že respektovali, no.

Výzkumník

Sekali jste latinu?

Informantka A

To už, to ne vždycky, ale to víš, taky jsme prakem vystřelili nové okno v baráku nebo to, ale, ale zas, co řekli jakože naši, i když to stálo sebe víc za hovno, jako že pro nás v ten moment prostě se to udělalo.

Výzkumník

A bála ses třeba?

Informantka A

Jo, bála. Bála jsem se tak, že jsem jakože strašně mockrát musela lhat nebo musela. Jako že jsem se prostě bála tomu postavit, protože jsem věděla, přitom nevím, co jsem čekala sama teďka, jako že nedokážu říct, co jsem na to očekávala, jako že od toho lhaní, jestli si na to nepřijde nebo.

Výzkumník

A byly třeba takový momenty, že sis říkala, že až budeš sama rodič, že tyhle věci třeba dělat nebudeš?

Informantka A

To jsem říkala naší matce, no a teďka mi přijde, že su ještě horší než ona. jako jo, určitě jo, nebo horší, no, asi jo, určitě...

INFORMANTKA B

Když už jsem vlastně brala tehdá, tak jsem jí psala, že vlastně mi není dobře, jak jsem byla těch 14 dní v umělém spánku a nevím, co se stalo a vlastně ona přišla na ubytovnu, dovezla mi kofolu a nějak nevím, co už to bylo a vlastně já jsem tehdá, ona tam byla asi dvě minuty nebo tři, já jsem, jsem vyzvracela krev, protože už fakt mi bylo strašně špatně, já jsem vyzvracela krev a ona se jenom otočila jako na podpatku a fuj tady nebudu a odešla. A nechala mě napospas osudu, co bude, a po rodině vykládala, že prostě šílené blafuju.

Katastrofální třeba měla oslavu a ona vlastně mě o té oslavě neřekla, všem na oslově říkala, jako, že já sem tam nechtěla jít, ale ona mi ani neřekla, že tu oslavu má, jak už nějakou rodinnou akci, že pořádá něco.,

(Výzkumník)

Jak ses vidala s tátou?

Informantka B

Tatka jezdil s kamionem, takže jakože, když to šlo, tak vím, že jsme tam jezdili na Kxxxv, jakože k té jeho nové paní. Tam mám vlastně, nevlastního bráchu, ale vím, že tam jako, že tam jsme nejezdili moc, jezdili jsme tam víkendy a pak to přestalo úplně, ale nevím jako, že proč.

Výzkumník

A teďka už nejste v kontaktu vůbec?

Informantka B

Jako s tatškou. Já nevím, já kdyby. Nedokážu odpustit ani to, že třeba tatka věděl to o té sociálce, co máti na mě chystá s tou xxx a prostě mě nevaroval, neřekl mi hele xxx, dívej se na to, prostě udělej tohle nebo, dávej si pozor na to, na to, na to, na to za. neřekl nic a věděl to přitom.

(Výzkumník)

Jak bys popsala svou výchovu v dětství?

Informantka B

Nevšíkala si mě. já jsem nikdy nechodila vlastně mezi lidi, protože prostě se mi děcka ve škole smály, jednak jako, že za to, jaké mám, oblečení nebo takhle, tak prostě jsem

nehodila skoro vůbec ven, ona spíš nebyvala doma, ona potom jednu dobu bývala jako po hospodách se ségrou a tak, že.

(Výzkumník)

Takže ségra už starší, tak chodívaly spolu?

Informantka B

jo, ona je ode mě o pět. Jakože vlastně moje máti tehdá jsem vlastně. já jsem se nemohla soustředit jenom kvůli mojí máti. já jsem měla mít jednu pětku, máti zařídila, ať mám tři, at propadnu úplně. á jsem mohla dělat opravy, ale prostě myslela si, že na to nemám, tak to zařídila, že.

Výzkumník

Zařídila?

Informantka B

Byla ve škole, ukecala je tam vycházela mi čtverka, já nevím, ale řekla učitelce, že bych ty opravy neudělala. at nemám zkažené prázdniny.

(Výzkumník)

A říkáš, že kvůli oblečení se ti děcka smály, jako měla nějaký starší oblečení nebo?

Informantka B

Ne, spíš roztrhané, já jsem měla úplně roztrhané tričko. to si pamatuju, to pak bylo i u soudu, že tatka to tam ukazoval, at se podívají na to tričko

(Výzkumník)

No, a takže cítilas někdy lásku nebo nějaký projevení citů?

Informantka B

ne. A dodneška vlastně, jinak, když třeba si vzpomenu ještě moje máti, vlastně bydlí v xxx já jsem tam tak dobrých šest let nebyla, protože ona mě tam nechce. Protože já nevím, proč prostě ne, prý ten její partner jako řekl ne, tak prostě ne, přitom jako že ségra taky brala drogy, ségra, dokonce tam tehda u matky ukradla strašně moc zlata a máti, prostě si tehdá myslela, že jsem to byla já, protože jsem brala drogy, ale já jsem tam byla naposledy z dvacátého čtvrtého na 25. prosince a máti ten náramek, který vlastně, podle kterého poznala, že se něco ztratilo, našla na záchodě, někdy až červen, červenec, takže to by asi

věděla, když uklízí, moje matka je na úklid pedant, no a vlastně, když tam našla ten náramek, tak vlastně si šla podívat asi dolů, kde má zlato, zjistila, že tam chybělo zlata, no a ségra samozřejmě to zapírala, že takže první na raně jsem byla já. Ale jak říkám, dlouho jsem tam nebyla, ani nevím, jak to tam vypadá.

(Výzkumník)

A i teď ti přijde, že má lepší vztah amka, spíš se ségrou.

Informantka B

V pondělí jsme to rozebírali ano má jo, vlastně v neděli tady byla máti, dovezla xxx řízky, protože měli v sobotu nějakou oslavu, tak dovezla xxx řízky a říkala, že ještě vlastně za synovcem Tomášem od ségry, že pak jede hned domů a strašně pospíchala. Říkám, ty zase jedeš za malou xxx, to je od bráchy zase dcera, ta má mimochodem rok a půl, a tu jsem ještě neviděla ani kvůli bráchovi, on mi ji nechce ukázat, že prostě, protože prej nejsem normální.

A vlastně ona říkala, že ne, že nejede, že jede domů hned potom od xxx a byla jsem v sekáči. Dělalý jsme s xxx výlohu, zvedla jsem hlavu a tam matka se sestrou a s kočárkem a říkám a sakra. No, samozřejmě, že jsem čekala na nějaký takový ten první impuls od ni, což nepřišel, potom jak šly zpátky. Jénom prošly ani třeba čau pojd se podívat nebo tak. potom, jak prošli, říkám, neříkalas náhodou, že tam nejedeš? a ona říká my jsme tě chtěly překvapit. říkám, překvapit, jako že projdeš jenom?

(Výzkumník)

No, a když jsi udělala něco, co se jí nelíbilo, když jsi byla malá. Jak vypadaly tresty?

Informantka B

Pamatuju, že dostávala jsem jako, že facku to vím, ale pamatuju si třeba taky, když vlastně byly nějaký takový ty problémy doma s tou máti, jako že prostě jsme si třeba v té době nějak nerozuměly a vlastně já pořád vidím jenom ten pocit, jak jsem seděla u toho stolu a vlastně tam ležely nůžky a vlastně začala jsem se řezat. než abych ublížila máti nebo abych jí řekla něco hnusného, tak jsem začala řezat radši do sebe. Pak prostě byla taková úleva z toho.

(Výzkumník)

A to trvalo nějak dlouho?

Informantka B

To trvá ještě teď. Takové místo toho, abych ublížila někomu jinému, tak radši ublížím sobě, nebo než abych mu řekla něco, co prostě nechci. I když vím, že třeba by to byla pravda. Tak radši udělám sobě něco.

(Výzkumník)

Říkáš, že následuje potom úleva.

Informantka B

Na chvíličku. Ale maximálně jsem zas za blázna, ale nikdo v tom nevidí ten pravý význam. Já vím, že jsem to tehda udělal fakt poprvé, když jsem byla ve škole. To byla ta asi sedmá nebo osmá třída. Já si pamatuju tu psycholožku, jak to viděla, že říkala co to je? Ta psycholožka mi nepomohla, já jsem o tom mluvit ani nechtěla. A je to i následek toho, že když jsem byla malá, tak se mi smáli, že jsem tlustá. Vlastně posmívali se mi a nějaká šikana tam byla a trošku to ve mně gradovalo a vygradovalo to pozdě právě.

(Výzkumník)

Byl někdo, komu jsi to mohla říct?

Informantka B

Ne, ne. Právě proto jsem to dělala sama sobě. A do dneška vlastně. Když je něco takového, co mě fakt jakože strašně trápí a bolí mě to a už fakt nevím, jak s tou bolestí pracovat, tak prostě musím. Já se sice na ty lidi směju, ale za ten smích schovávám strašnou bolest z toho, co se jako děje celkově. Jak od xxx vlastně až po. Já jsem si myslela, že když od xxx odejdu, že budu mít klid. Ale mám pocit, že moje šéfka je double xxx. Že vlastně jsem si myslela že bude klid, ale nemáš ho. Že vlastně, co se odehrává máti, xxx. Jak se ten svět točí, tak ta bolest je ve mně a je to občas těžké. Ale nikdy bych neudělala tady toto dceři, že třeba když je smutná, když má jet domů, vždycky s ní mluvím. Protože ona najednou z ničeho nic začne být taková smutná a nebaví se se mnou a dělá jakoby našťvanou, uraženou nebo něco takového a zjistila jsem, že to není, že ona by byla našťvaná nebo uražená, ale ona jenom nechce jet domů a ona to dává najevo takovým způsobem. Tak se snažím s ní o tom mluvit, aby prostě se mnou mluvila. Ale určitě bych nikdy neudělala to, že bych ji odstrčila někam na druhou kolej a nevšímala si. Jako určitě byla doba, kdy jsem tomu nevěnovala hned pozornost, ale to nebylo nic asi tak podstatně důležité, jakože abych tomu věnovala tu pozornost. Ale teď vidím na ní, že prostě ona tam nechce, že ona se tam trápí. Třeba teďka minulý víkend, když ona tady byla, tak ona se pozvracela ve vaně. Protože zas věděla, že má

*jet v nedělu domů, tak se prostě pozvracela. Že prostě nechtěla jet domů. Ale prostě musí.
To bych jí nikdy neudělala, abych dopustila, aby se tak trápila jak já.*